This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

DR
83
.N12

A 833,417

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES · SCIENTIA · VERITAS
1817
LIBRARIES

9

Инв. N 160

Nachov, N.

ПИСМА

НА

ЕДИНЪ „РУМЕЛИЙСКИЙ" БЪЛГАРИНЪ.

„Помогни си за да ти
помогне и Богъ."

КНИЖАРНИЦА НА ХР. Г. ДАНОВЪ.
въ
ПЛОВДИВЪ, РУСЧУКЪ, СОЛУНЪ.
1879.

DR
83
.N12

Инв. № 174

Бързотисклна-Печатница и Литография на Янко С. Ковачевъ въ Пловдивъ и Софиѣ

STACKS
EXCHANGE
ANL. NATALIA
7-20-91
142336-291

ПРѢДИСЛОВИЕ.

Положението създадено за българский народъ отъ Берлинский Конгрессъ не е отъ утѣшителнитѣ. Разкжсанъ на нѣколко части, отъ които всяка една остава подъ особенно правителство и съ особенна административна комбинация, наший народъ има да прекарва едно отъ най-критическитѣ времена за сжществованието си. Съ новосъздаденото за него положение той се подложи на бобра и борба жестока съ разнитѣ враждебни на народностьта му стихии, които, въспользувани отъ парализираното сега негово единство, развиватъ най-голѣма дѣятелность за опропастяваньето му. Ако този народъ умѣе да поддържи природнитѣ свръзки на своитѣ части, тъй искуственно раздѣлени, ако умѣе да сгрупирова и употрѣби всичкитѣ си сили за постиганието на главната цѣль — объединение въ едно независимо политическо цѣло, — нѣма съмнѣние че той ще излѣзе побѣдитель въ борбата и ще осуети злонамѣренитѣ планове на враговетѣ си. Въ такъвъ случай борбата би била за него животъ; защото тя ще го научи какъ се пазятъ священнитѣ интересси на отечеството като му подари и скжпоцѣнното онуй достоинство на

великитѣ народи, което се казва самозащита, и предъ което много пѫти прикланятъ глава и твърдѣ силнитѣ неприятели. Но ако всяка отъ тъй раздѣленитѣ части на народа захване да се дѣли, ако всяка начне да гледа само за себе, безъ да обраща внимание на общата цѣль, тогава непремѣнно ний сме изгубени въ борбата; защото тяжки ся ударитѣ нанесени на народната ни цѣлокупность и на сѫществованието ни като народъ независимъ. Ето защо на наший народъ трѣбва да се даде да разбере добрѣ положението си, да му се посочатъ всички опасности съ които е то свързано, и да се приготви достойно за предлѣжащата му борба, за да може тъй да постигне цѣльта си. Този е за сега най-жизненний въпросъ за народа ни; той трѣбва да занимава и високопоставенитѣ ни личности, и ученитѣ ни, и духовенството ни, и учителитѣ ни, и цѣлий ни народъ изобщо. Той трѣбва да се проповѣдва и развива отъ амвонитѣ на церквитѣ ни, отъ ораторскитѣ катедри въ публичнитѣ наши събрания, отъ стълповетѣ на свободний нашъ печатъ, отъ вѣщитѣ пера на писателитѣ ни, за да може да се въплъти въ народа и да му стане тъй понятенъ, както му е понятно че безъ храна не може да се живѣе. Нѣмами завоевателни планове, нѣмами намѣрения да усвоявами чуждото, че да криемъ що желаемъ и що гонимъ. Нашето желание е и просто и естественно: ний исками да защитимъ отечеството и народа си да не станѫтъ плячка на нѣкои отъ старитѣ ни или нови врагове и да добиемъ политическа независимость за цѣлий си народъ, нѣщо което като народъ имами право да притяжавами. Да го криемъ и да казвами че ний

нежалаемъ това и че нѣма да работимъ за постигванието му, ще рѣче да исками да лъжемъ свѣта; защото всички днесь, безъ исключение и на самитѣ наши неприятели, познаватъ че неможемъ да се откажемъ отъ правото, придобиванието на което самата природа ни диктува. Ний негрѣшимъ и противъ задълженията си къмъ Европа, ако исказвами желанията си за придобивание на пълнитѣ наши народни права; защото ний се покорихме на волята на Европа, едно, за да покажемъ че ний почитами нейнитѣ рѣшения, и друго, защото сама тя ни каза „потърпете и ще получите". Отъ тукъ обаче неслѣдва че ний трѣбва да сгжрнемъ ржцѣ и ни слово вече да не проговоримъ за придобивание на независимъ политически животъ. Напротивъ трѣбва, безъ да го криемъ, постоянно да работимъ за постигание на цѣльта си и да докажемъ че никакво препятствие не е въ състояние да ни отвърне отъ гонението на тжзи свята за насъ цѣль.

Водими отъ показанитѣ съображения, ний излизами предъ печата съ настоящитѣ си „ПИСМА", като исками съ това да хвърлимъ свѣтлина върху дѣлото което има да вършимъ, да посочимъ пжтя, по който трѣбва да вървимъ и да призовемъ дѣятелностьта на всичкитѣ кржгове отъ нашето общество за испълнението на народното дѣло. Тъй и захващами:

ПИСМО I.

До Н. Височество Александра I Князь на Българитѣ.

Свѣтлий Княже! На Провидѣнието било угодно, за щастието на многострадалний и отъ вѣкове потъпканъ нашъ народъ, да повѣри сждбинитѣ му въ Вашитѣ рѫцѣ. Казвамъ за щастието на нашия народъ, защото само като Васъ Господарь би можалъ да го извади отъ настоящето му незавидно положение и да го възвиси до онова, което той по достоинство и по правда трѣбва да занимава. Оттова избранието на В. Височество за Господарь на Българский Престолъ зарадва и съживи цѣлий нашь народъ, укрѣпи го въ надѣждата за скорото постигване на неговата цѣль и му посочи онова свѣтло бѫдѫще, което го чака подъ защитата на Ваший скиптръ. Днесъ Българинътъ отъ Княжеството вижда въ В. Височество олицетворена придобитата му съ толкова жъртви политическа независимость. Полусвободнийтъ „Румелиецъ" съ довѣрие гледа въ бѫдѫщето си, като позна че В. Височество по-скоро и отколкото се мислеше ще съборитѣ онѫзи искуствена преграда, съ която европейский ареопагъ въ Берлинъ отцѣпи Българитѣ на югъ отъ Балкана отъ независимитѣ имъ сѣверни братья, водимъ не отъ духа на цивилизацията и правдата, не отъ нѣкои възвишени начала и идеи, но отъ егоистически стрѣмления, отъ дипломатически капризи, отъ безосновни съображения и мними интереси. Даже нещастний

и абсолутно заробенний Македонецъ, който и до този часъ испитва на себе ятагана на башибозушкитѣ орди и произвола на разюзданното деспотическо правителство, — даже и той думамъ, улекчава жестокоститѣ на страданията си въ радостьта, че вижда въ Васъ въскрьснуването на българската държава, и въ надѣждата че В. Височество можа-щете да прострете защитата си и надъ нещастнитѣ тѣзи братья и да ги приберете единъ день подъ скиптра си.

Да, Свѣтлий Княже, съ появяването Вя между насъ наставатъ нови времена, новъ животъ за нашиий народъ; най-приятни чувствувания вълнуватъ душата на всякой Българинъ при мисльта че въ Вашето лице и въ доказаното Ваше достоинство ще можемъ да черпимъ потрѣбната енергия и сила за сполучното рѣшение на общенародната си задача. И може ли да се не радва и да не тържествува българский народъ, когато вижда че Провидѣнието му праща за Владѣтель Славнийтъ БАТЕМБЕРГСКИЙ Принцъ, най-способнийтъ да доискара почнатото дѣло за повдиганието на Българската Държава? Може ли да се не радва като гледа че В. Височество преди да стжпите на Престола си ознаменовахте Себе съ славни дѣла отъ любовь и преданность къмъ този народъ, дѣла които нѣма да останжтъ незабѣлѣжени въ Историята на Вашето царствуване? Българский народъ незабравя, че В. Височество оставихте отечество, спокойствие, всичко мило и драго, и *само за идея* и отъ съчувствие къмъ дѣлото на този онеправданъ и измжченъ народъ, Вий изложихте живота си на опасность и се бихте като герой въ

редоветѣ на храбрата русска войска, безъ да знаяхте че Провидѣнието е пазило за Васъ короната на въскрьсналата млада дьржава. Българский народъ цѣни и това, гдѣто В. Височество не стжпили още въ новото Си отечество обходихте всичкитѣ Европейски Дворове, за да представите мжчнотиитѣ съ които е свьрзано управлението на България при днешното ѝ положение и да ходатайствувате за подобрение участьта на тѣзи Свои братья, които сждбата е осждила да останжтъ повече или по́-малко подъ властьта на вѣковний си мжчитель. Най-послѣ приеманието па Българский Престолъ при днешнитѣ негови условия непоказва ли най-ясно, че В. Височество се посвящавате цѣлъ на служението за интереситѣ на това мѣсто, на този народъ, комуто Вий сте вече Господарь, баща и покровитель, като сте рѣшени да се боритѣ съ всички мжчнотии на дѣлото си, па може-би много пжти и съ нашитѣ слабости и неопитность? Подирь тѣзи толкова краснорѣчиви доказателства на преданность, отъ които ний виждами че В. Височество чувствувате, мислите и разбирате като Българинъ, че Вашето сьрдце е българско сьрдце, Вашата душа българска душа, — на насъ Българитѣ не остава друго освѣнь откровенно да исповѣдами че на Българский Престолъ стои днесь достоенъ Крумовъ, Асѣневъ и Симеоновъ наслѣдникъ и да молимъ Всевишняго да Ви подари дълги дни, да Ви укрѣпи въ сила, за да осжществите всичкитѣ си благи намѣрения за Своя народъ.

Не е нужда да се обяснява въ какво положение В. Височество заварвате новото си отечество. Вий го познавате по-добрѣ отъ всякого и усѣщате тя-

жестьта му въ всичката ѝ сила. Сами Вий сте призовани да управлявате сега само една часть отъ отечеството и народа ни, а останалата по-голѣма часть е осѫдена да се неползува отъ отеческото Ваше правителство. Въ петвѣковното свое робуваниe подъ турското владичество, историята на което е препълнена съ ужасни картини отъ варварство и грубъ вандализмъ, българский народъ е съхранилъ цѣлокупностьта си, сподѣлялъ е еднакво мѫкитѣ и истязанията на робството си и една надѣжда — надѣжда за общо избавление — го е крѣпила въ най-тяжкитѣ за сѫществованието му времена. Великата война предприета отъ И. И. Величество Царя-Освободителя за нашето избавление, даваше ни да вѣрвами че тя ще тури край на турското иго надъ насъ, и че най-послѣ ний ще сми вече свободни. Но не тъй било угодно на дипломацията. За нея били недостатъчни потоцитѣ кръвь които напоиха земята на нашето отечество; за нея били малко хилядитѣ жертви принесени предъ жертвенника на нашето освобождение; за нея нищо незначили съ стотини изгоренитѣ градове и села, безбройнитѣ обезчестени моми, множеството невинно исклани жени и дѣца, и хилядитѣ останали безъ стрѣха и безъ комаче хлѣбъ вдовици и сирачета. За нея трѣбвало още нови клания и ужаси да се повторятъ, нови потоци кръвь да се пролѣятъ, нови разорения да станатъ, за да заслужатъ Българитѣ свободата си. Тя имала нѣкакви си ‹висши интереси›, които ѝ били по-драгоцѣнни отъ истрѣбванието на единъ народъ; въ името на тѣзи интереси благоразсѫди тя да ни остави повечето пакъ подъ Султановото владичество

— и още по убийственното — да парализира народното ни единство съ разцѣпваннето ни на нѣколко части, и тъй да убие въ насъ всако стрѣмление за възстановление на една естественна България. За това на една часть отъ отечеството ни тя даде политическа независимость, друга снабди съ единъ видъ автономия, третя остави съвсѣмъ подъ произвола на турското правителство, на Румания отстжпи цѣла една страна, която се счита отъ най-плодороднитѣ на отечеството ни мѣста, и най-сетнѣ на Сърбия подари часть отъ территорията на Княжеството, и то не толкосъ че ѝ сж присърдце сръбскитѣ интереси, колкото за да породи несъгласие между два съплеменни народа, та тъй да ги неостави въ покой да развиватъ силитѣ си. Таквозъ положение създаде дипломацията за народа ни, часть отъ когото В. Височество поехте да управлявате сега, а другитѣ части остава бждъщето да Ви повѣри.

Отъ казаното излиза че Вашата Държава не е опуй незначително пространство, въ което Ви ограничава дипломацията; то е само малка часть отъ нея. Вашата Държава е обширна и твърдѣ обширна. Тя е всждѣ гдѣто преобладава българската рѣчь: территорията ѝ се простира отъ Бѣлия Дунавъ до Архипелага, отъ Адриатическо до Черно море. В. Височество сте предопредѣлени да бждете и трѣбва да бждете Князь не на искуственно създадената „България", но на България въ правий смислъ на думата. Отъ тамъ виждате какви грамадни трудове и грижи Ви чакатъ, каква исполинска борба съ мжчнотии предлѣжи да извършите, за

да поставите държавата Си въ естественното ѝ положение и да постигнете сѫщото Си назначение. Ний обаче нѣмами никакво съмнѣние, че великата и геройска Ваша душа ще се уплаши отъ тѣзи мѫчнотии, и че подкрѣпени отъ вѣрнопреданний Ви народъ В. Височество ще излѣзете побѣдитель въ борбата, като освободите изъ подъ ярема останалитѣ си братья и ги съедините всички въ едно политическо цѣло. Както Н. И. В. Императоръ Вилхелмъ съ търпѣние и постоянство можа слѣдъ славната за нѣмското име война противъ Франция да събори себелюбивото владичество на Наполеона и да създаде отъ съединението на отдѣлнитѣ малки нѣмски държавици величественната могущественна Германия; тъй и В. Височество умѣ-щете да съборите чуждото владичество надъ останалитѣ части отъ отечеството ни и да създадете една България таквазъ каквато я опредѣлятъ естеството и правдата, каквато трѣбва да бѫде тя съ своитѣ географически, етнографически и исторически предѣли.

Единственно отъ политиката на правителството на В. Височество ще зависи по-скорото постигване на великата тази цѣль. Несъмнѣнно, тая политика на В. Височество, както и на окружающитѣ Ви министри, ще бѫде политика приложима на нашитѣ закони, нрави и предания, политика способна съ помощьта и поддържката на народа да ни доведе до желаемий резултатъ. Като преданнъ и искренен Господарь на мѣстото и народа си, В. Височество нѣма да откажете да упражнявате по всѣки възможенъ начинъ благотворното си влияние надъ цѣлий Вашъ народъ, да слѣдите съ живъ интерессъ всичко

що се върши въ българското отечество, да подбуждате народа къмъ дѣятелность и да го ржководите въ пжтя който води къмъ спасението му, като му показвате какъ да съсрѣдоточава всичкитѣ си дѣйствия, стрѣмления и сили все къмъ извѣстний общъ центръ. А на народа гдѣто и да билъ той свята длъжность е да слуша съвѣтитѣ Ви, да изпълнява заповѣдитѣ Ви и вѣрно да Ви служи въ длъжноститѣ които му възложите. Тогава нашето дѣло става много лесно. Приготвени както трѣбва за случайноститѣ които могжтъ да ни сполѣтятъ, ний трѣбва съ най-голѣмо довѣрие да очаквами бждащето си Нашиий най-голѣмъ неприятель е парализиранъ въ силитѣ си; нему липсватъ всички елементи които съставляватъ душата на една държава. Днесь най-горящитѣ му защитници признаватъ и най-висови политици и дипломати проповѣдватъ, че той е осжденъ на смьрть рано или късно. Послѣдний палеативъ, който Берлинский Конгрессъ даде на „болния человѣкъ", както се изражаватъ нѣкои дипломати, не се е направилъ съ цѣль, че ще може да го исцѣли, а само за да отсрочи още за нѣколко време кончината му, до като се примирятъ и посближатъ интересситѣ на европейскитѣ държави на Истокъ. При сгоденъ случай рѣшителното само Слово на В. Високочество е достатъчно да повдигне като планина българскитѣ народни сили отъ цѣлия Старопланински полуостровъ за окончателното разкжсване веригитѣ на робството и за защита на отечеството имъ. Но за това търпѣние още за нѣколко време, постоянство въ дѣлото, укрѣпяване въ сили и усърдно работение.

Но освѣнъ трудоветѣ за народното обединение В. Височество очакватъ и много други за вѫтрѣшното устройство на новото Ви господарство. Явно е че бѫдѫщето на отечеството ни ще зависи много отъ доброто вѫтрѣшно и вънкашно устройство на настоящата „България“, отъ полаганието подъ здрави основи господарственний ѝ битъ. Като сега възстановена, Вашата Дьржава се лишава отъ всички онѣзъ учреждения, които докарватъ силата, богатството, развитието и благоденствието на народитѣ. Въ нея Вий нѣма да срѣщнете никакви индустриални заведения, никакви фабрики или висши училища, никакви средства за съобщение. Народътъ, вслѣдствие на петвѣковното безсъвѣстно експлоатиране на труда му, е отпаднналъ въ икономическо отношение и е докаранъ до голѣма бѣдность; търговията е твьрдѣ ограничена; промишленостьта неразвита; богатствата на страната неразработени; образованието на твьрдѣ низска стьпень; земледѣлието въ патриархално състояние; войската младенческа. На отеческото Ваше правителство предстои да се занимае сериозно съ всичкитѣ тия жизнени за страната въпроси и да въведе потрѣбни улучшения въ всякой клонъ отъ общественний механизмъ. Преди всичко обаче намъ е потрѣбно да имами народна войска, организована по духа на съвременната военна наука; защото само на добрата своя войска можемъ да расчитами за искарване дѣлото си на добъръ край. Подирь въпроса за народната войска иде въпросътъ за повдиганието на страната въ икономическо и образователно отношение съ разбогатяванието на мѣстото, съ разработванието и размножаванието

на финанциалнитѣ источници и съ устройството на школи съ специално назначение; защото днесь признозната истина е че силата на една държава не състои само въ количеството на войската, но и въ количеството на знанията и богатствата, съ които тая държава може да располага. Показанитѣ именно два въпроса, споредъ особеннитѣ условия на сегашнето ни положение, зематъ върхъ предъ всички други важни въпроси отъ отечественъ интересъ и искатъ най-бързо рѣшение.

Родени и възпитани въ земя гдѣто военното искуство държи първо мѣсто въ свѣта, гдѣто науката на политическата икономия е достигнала до най-висока стѣпень на съвършенство, и производителностьта на труда е взела неимовѣрни размѣри вслѣдствие на размножаванието на разнитѣ индустриални и фабрични заведения, гдѣто, най-послѣ, всички науки и искусства цьвтятъ, — В. Височество ще обьрнете, вѣрвами, всичкото си внимание върху повдиганнего на народа Си въ нравственно, икономическо и културно отношение чрѣзъ съставянието на специални за това учреждения и отваряниетo на заведения съ разно назначение. За това позволѣте ни да очаквами да видимъ войската на В. Височество турена подъ германската военна система, споредъ която всякой българинъ трѣбва да бѫде войникъ. Позволѣте ни да се надѣвами на В. Височество да посадите въ новото Си отечество всичко хубаво и полезно отъ просвѣтеното онова мѣсто въ което сте се родили и порасли, всичко което може, тъй да кажемъ, да се ассимилира въ насъ и съ полза да се приспособи въ нашиѝ животъ. Позволѣте ни

да вѣрвами че В. Височество нѣма да пощадите нищо за да турите основитѣ на всичко онова, което може да докара благосъстоянието, славата и величието на българската държава.

И тъй, Свѣтлий Княже, пълното политическо освобождение на българский народъ и обединението му, подъ Ваший скиптръ, въ едно независимо господарство, отъ една страна, и постьпенното му възраждание въ материално и нравственно отношение, отъ друга, ето на кѫсо програмата за предлежащитѣ дѣйствия на В. Височество и на цѣлий Вашъ народъ. За сега първата точка като най-необходима трѣбва да стои на първий планъ, защото отъ нейното рѣшение зависи пълното рѣшение на втората точка. Прочее „свобода съ единство", ето кой трѣбва да бѫде нашътъ общъ девизъ. Да служимъ на тоя девизъ никой човѣшки законъ или постановление, никой трактатъ не е въ състояние да ни въспрѣ; защото това е природно явление, работа на естеството. А естественнитѣ явления не се облѣгатъ на закони и трактати създадени отъ человѣкъ, но зависятъ отъ трайни, вѣчнонеизмѣняеми закони, създадени отъ геннйтъ на върховната сила. Ний почитами трактатитѣ, приклонихме даже глава предъ онуй международно рѣшение, което създаде незавидното днешне положение на народа ни; но туй незначи че сми рѣшени за всегда да останемъ въ туй положение и че нѣма да работимъ за измѣнението му. Понеже никой трактатъ не се радва на едно безконечно сѫществование и не е неизмѣняемъ, наша длъжность е да ползотворявами въ преслѣдването на цѣльта си всяка промѣна въ обстоятелствата, всяко измѣ-

нение което врѣмето внася въ положението на человѣческитѣ общества и въ тѣхнитѣ международни задължения. Ще почитаме своитѣ отъ този родъ задължения, но въ сѫщото време и не ще пропусками случайтъ въ който бихми могли да измѣнимъ тия задължения въ наша полза. Да не работимъ тъй, ще рече да не разбирами естественнитѣ закони и явления. И тъй, като никой не може ни увѣри че международнитѣ трактати сѫ вѣчни, ний нѣма да престанемъ да мислимъ и да дѣйствувами за измѣнение на положението си. Ний ще работимъ и трѣбва да работимъ заедно съ В. Височество за постигането на общенародната наша цѣль. Съ постигането на тази цѣль, ще поставимъ на непоколебими и вѣчнотрающи основи зданието на политическата независимость, на благосъстоянието и щастието на отечеството си, ще въздигнемъ, съединени подъ скиптра на В. Височество, една естественна българска държава, която да може да крѣпи могуществото, славата и величието си, и ще придобиемъ за В. Височество, като Господарь на тази държава, приличното мѣсто въ лика на европейскитѣ Владѣтели. Нека Богъ ни помага и подкрѣпя въ изпълнението на нашето дѣло.

15-й Юлий 1879 г.

ПИСМО II.

До Н. Сиятелство Князь Александра Богориди, Главний Управитель на Южна България.

Ваше Сиятелство!

Най-безсмисленното и въ сѫщото врѣме най-достоосѫдителното творение на берлинский конгресъ, безъ съмнѣние, е създаването на тази провинция която дипломацията кръсти съ името ‹Източна Румелия›, и за управитель на която В Сиятелство сте назначени. Тази чисто българска страна, която стана театръ на грозництѣ ония ужаси отъ които потрепера цѣлъ свѣтъ, тази напита съ човѣшка кръвь земя и постлана съ костите на хиляди мѫченици, тази злочеста часть отъ отечеството ни, която трѣбваше най-послѣ да си отдѫхне отъ мѫкитѣ, и теглилата и да се надари съ единъ свободенъ животъ, веднажъ даже освободена, по волята на дипломацията и въ името на нѣкакви нейни интереси, се тъй немилостиво осѫди да се предаде пакъ въ рѫцѣтѣ на онова правителство, подъ гнѣта на което съ вѣкове е пѫшкала. А това дипломацията счете даже за бляскава своя побѣда, и Лордъ Биконсфилдъ не се посвѣни да се похвали въ английский парламентъ, че можалъ да повърне на Турция повечето отъ освободенитѣ съ русското оружие земи. Ний мислимъ че нѣма по-грозно и повече достойно за осѫждание дѣло отъ това, гдѣто освободенъ съ грамадни жертви и съ потоци кръвь народъ, да се повърне подъ ярема на робството, и то противъ духа на цивилизацията, на правдата и на либералнитѣ начала, съ

които се гордѣе днесь образованний свѣтъ. Но нека оставимъ на безпристрасната История да сѫди дѣлото на дипломатитѣ и да имъ отдаде пристойната заплата.

Като синъ на сѫщото това отечество, на В. Сиятелство, може би, е било тѣжко да се явите между съотечественницитѣ си, като представитель на омразната за тѣхъ турска власть, и особенно слѣдъ като се радвахѫ тѣ на една неограничена свобода въ повече отъ година време. Вѣроятно само патриотизмътъ на В. Сиятелство Ви е накаралъ да презрѣте всички неудобства на новото Ви назначение и да послужите въ една злочеста часть на отечеството си. И, разбира се, че никой другъ не би можалъ да бѫде тъй полезенъ въ днешното положение на тая онеправдана страна, като В. Сиятелство, защото сте чедо на това сѫщето отечество, защото сте свързани съ неговитѣ предания и трѣбва да Ви сѫ мили интереситѣ му. Оттова ний нѣма да сбъркаме ако кажемъ че назначението на В. Сиятелство за Управитель на Южна-България не малко е спомогнѫло за приемането отъ българитѣ новий порядъкъ на нѣщата въ тая страна.

Всички го виждатъ и В. Сиятелство най-добрѣ, че тъй нарѣченната „Източна Румелия“ нѣма резонъ за сѫществуване; тя е създадена искусственно, принудително, неправедно и отъ това не може да трае дълго време. Тя не би се и съвсѣмъ появила на свѣтъ, ако тия които управляватъ сѫдбинитѣ на народитѣ бѣхѫ малко по-щедри въ раздаването политическата свобода на славянскитѣ племена изобщо и на Българитѣ частно. Както и да било обаче, като

именно въ тая страна живѣе най-пострадалата часть отъ народа, то трѣбва да се защитятъ скѫпо придобититѣ ѝ малки правдини и да се подкрѣпятъ добрѣ разумѣванитѣ ѝ интереси, до като настане и за нея по-честито бѫдѫще.

Ваше Сиятелство не е да незнаете че подобрѣнието на разорената тая българска страна и уягкчаванието на придобититѣ ѝ привилегии зависятъ преимущественно отъ расположението и поведѣнието на първийтъ ѝ Главенъ Управитель; защото нему е предоставлено да тури основитѣ на нейното устройство съобразно съ привилегированното ѝ положение. Като Българинъ и членъ отъ славната фамилия Богориди, която води происхождението си отъ мѣсто, гдѣто звучи българската рѣчь и гдѣто се дѫха българска атмосфера, В. Сиятелство можете много направи за възраждението и щастието на страната, която управлявате. Съ рѣшението на възложенната Вамъ задача — рѣшение основано на правдата и на вѣрното служение на отечеството си — можете да принесете очакванната отъ Васъ услуга и да си приготвите признателностьта и наградата на народа комуто служите. Патриотический и либералний духъ, който въодушевлява В. Сиятелство и познатитѣ Ви способности сѫ и сега най-добрата за насъ гаранция, че нѣма да се потъпчатъ правата ни и че Вий не ще пожалите нищо за подобрѣнието участьта на находящата се подъ управлението Ви часть отъ народа. Отъ това ний се осмѣлявами да поискаме отъ Васъ най-строгото защищавание на добрѣ разумѣванитѣ интереси на мѣстото, подспомаганье на народа въ стремленията му къмъ на-

предъкъ и къмъ всичко що е добро и полезно за него, предпочитание на своето си отъ чуждото, запазванието на сѫществующитѣ въ страната учреждения, посажданието въ сърдцата на народа либерални начала и духъ; въ това именно трѣбва да състои и программата на Вашата дѣятелность. Ний знаемъ че съ искренното си служение на мѣстото В. Сиятелство ще повдигнете противъ себе нашитѣ неприятели, които ще поставятъ всевъзможни препятствия въ испълнението на Вашитѣ длъжности. Независимий характеръ на В. Сиятелство и сега е трънъ въ очитѣ на всички онѣзи, които желаятъ да потъпчатъ българскитѣ интереси въ тая страна. Но всички препятствия повдигани отъ нашитѣ врагове и самитѣ тѣзи врагове сѫ безсилни предъ правдата. Доказателства, че се неплашите отъ таквизъ зломишленници и че ще служите вѣрно и по убѣждението си на отечественнитѣ интереси, дадохте още въ стѫпванието си въ Управлението на въвѣренната Ви провинция. Сѫщийтъ този духъ и сѫщата независимость въ дѣйствията желаемъ да Ви рѫководятъ всякога въ испълнението на Вашитѣ длъжности, за да можете съ пълна сполука да извършите всичко, което има право да очаква отъ Васъ народътъ който Ви е родилъ. Приснопамятний Вашъ отецъ положи първий основенъ камъкъ за българска църква въ Цариградъ и тъй сѫживи черковний ни въпросъ, който дохара духовната ни самостоятелность; на В. Сиятелство предстои да турите и Вий камъкъ на зданието, съ което ще се въздигне независимото сѫществуване на българското отечество.

Като споменахми за неприятелитѣ на мѣстото,

които търсятъ своето щастие въ неговото нещастие, ний не можемъ да не обърнемъ вниманието на В. Сиятелство върху множеството чужденци, които нападнахж, като скъкалци въ тая разорена страна за занимаване на разни административни постове. Ний нѣмаме нищо противъ ония чуждестранци, които притяжаватъ една доказана честность и испитани достоинства и които съ знанията си и съ способноститѣ си немогжтъ да бждатъ освѣнъ полезни за страната. Но неможемъ и нетрѣбва да търпимъ ония шарлатани чужденци, които съ занимаването на служба, за която не сж способни, искатъ като паразити да живѣятъ на гърба на злочестия и безъ това народъ. Таквизито сж тяжка рана за мѣстото и трѣбва строго да се преслѣдватъ и да се замѣстятъ съ честни и полезни туземци, тъй както виждами да става въ назначенията, които произлизатъ отъ В. Сиятелство.

Ний не се стѣснявами открито да исказвами що желаемъ отъ В. Сиятелство, защото всичко що просимъ може да се извърши по лоаяленъ пжть, въ кржга на закона. А когато дѣйствувате на основание на закона, тогава нѣма отъ що да се боите, толкозъ повече като работите откъмъ страната на правдата. Днесь цѣла Европа съ международний актъ, изработенъ отъ нейни представители, припозна българский характеръ на тъй нарѣчената ‹Източна Румелия› и се принуди да земе въ уважение интереситѣ на Българитѣ. Нашата страна не е и неможе да бжде турски вилаетъ; тя длъжи сжществуването си като привилегирована область на единъ международенъ актъ. Нейната вжтрѣшна и admini-

стративна независимость е спечелена отъ русскитѣ побѣдоносни оржжия и освятена отъ берлинский договоръ. Въ нея немогатъ да иматъ достжпъ турски произволъ, турска администрация. Собственното назначение на В. Сиятелство за Главенъ Управитель на тая часть отъ отечеството ни станж съ съгласието на Великитѣ Сили и никакъ не само отъ Султана. Самата администрация на мѣстото се основава тоже на единъ международенъ актъ — Органическийтъ ѝ Уставъ — изработенъ и подписанъ отъ представители на Великитѣ Държави. На основание на този Уставъ В. Сиятелство можете да докарате грамадни ползи на отечеството и народа Си, като се ржководите, разбира се, отъ правилото, че въ испълнението на единъ законъ много зависи и отъ духа, въ който се той тълкува и приспособява, а не само отъ буквата въ която е той написанъ.

В. Сиятелство не е да незнаете и туй че Българитѣ отъ тъй нарѣчената ‹Источна Румелия› несж задоволни отъ положението, въ което ги постави Берлинский Конгресъ. Тѣ по-добрѣ отъ всѣкиго оцѣняватъ неправдата, която имъ се стори, като се отцѣпихж отъ сѣвернитѣ имъ независими братия и се лишихж отъ искупената съ толкова кръвь, жертви и страдания, свобода. И ако днесь сж приклонили глава и предъ тази автономия, която Европа имъ даде, то е, едно, за да покажатъ че знаятъ да уважаватъ международни рѣшения дору и когато сж въ тѣхна вреда издадени, и друго, защото съ приеманието на това рѣшение тѣ по-скоро ще дадѫтъ да се убѣди сама Европа въ сторената имъ неправда и тъй ще я принудятъ да настои самичка за удовлетворение-

то на праведнитѣ имъ желания. Като видѣхѫ че тѣхното съединение съ свободнатѣ имъ братия е неминуемо и че може да стане даже безъ нови жертви, южнитѣ Българе рѣшихѫ да се покорятъ на волята на Европа и тъй вмѣсто умразата ѝ да спечелятъ благоволението и благосклонностьта ѝ. Съ това тѣ дадохѫ най-ясно доказателство че владѣятъ туй което се казва *политически тактъ*, *политическа мѫдрость*, а това запуши устата на най-голѣмитѣ имъ зложелатели. Лъжатъ се обаче ония, които си позволяватъ да мислятъ че съ приемането на дадената автономия Българитѣ на Югъ отъ Балкана презихѫ пакъ вратъ предъ турский яремъ. Не! Никога тѣзи Българе, които живѣятъ въ тази напоена съ кръвь страна, предъ очитѣ на които стърчатъ грозництѣ развалини на прекраснитѣ имъ нѣкога жилища, никога нѣма да позволятъ възвращанието на онуй тиранско правителство, което русското оружие изгони отъ това мѣсто. Нека тѣ видятъ и най-малкото опитване за възстановяване омразната власть на туй правителство, и всички южни Българе съ оружие въ ръка, като стѣна ще представятъ гѫрди срѣщу неприятелскитѣ покушения и дѣйствия за отнимание на даденитѣ имъ права. Даже сѣнкитѣ на народнитѣ мѫченици, надъ коститѣ на които изгрѣ днешната свобода, ще въстанѫтъ отъ гробоветѣ при появяванието въ отечеството имъ на вѣковний неговъ врагъ. Южнитѣ Българе се научихѫ вече да мрѫтъ; за тѣхъ смъртьта ще бѫде по-сладка отъ живота, който ги чака подъ ногото на едно деспотическо правителство.

Не го криемъ нито предъ В. Сиятелство, нито предъ Европа, нито предъ самата Порта, че днесь цѣли-

ятъ български народъ е проникнатъ отъ едно чувство, една цѣль: пълното народно освобождение и обединение въ едно политическо цѣло. Въ постиганието на тази цѣль никой Българинъ не се съмнѣва; защото тя се облѣга на естеството и времето, а противъ естеството и времето, не се върви. Днесь цѣла Европа се увѣри че „Източна Румелия" е осждена на смьрть въ твьрдѣ близко бждще; това даже и толкозъ кжсо глѣдитѣ наши неприятели признахж и исповѣдватъ, че скоро ще я реситятъ отъ тевтера. Утрѣ ще се убѣдятъ че и Македония е българска страна и че нѣма основни причини да се дѣли и тя отъ българското народно и господарственно тѣло, та ще я освободятъ отъ игото и ще я привьржатъ на България. Тъй, като всяко естественно явление, ще излѣзе и нашето съединение съ пълна политическа независимость. Никакви препятствия и никоя сила не сж въ състояние да задьржатъ дѣлото на природата, на времото. Колкото повече прѣчки се въздигатъ въ постиганието цѣльта на единъ народъ, толкова по-ожесточено го каратъ да я преслѣдва той съ всичкитѣ си сили и срѣдства, и народътъ всякога излиза побѣдитель, ако знае само какъ да работи и какъ да се защищава. Тъй ще стане и съ нашиий народъ. В. Снятелство ще пожелаете ли да принесете своя дѣлъ въ предлѣжащето велико дѣло на народа и да обезмьртите името си въ неговата история? Времето ще покаже. Но ние никога не щемъ повѣрва, че синътъ на приснопамятний Принцъ Стефана Богориди, като Българинъ и мжжь съ извѣстна политическа мждрость и като глѣда предъ очитѣ си Ба-

такъ. Стара Загора, Карлово, Калоферъ и пр., ще откаже да заслужи лавровий вѣнецъ, който признателна България му предназначява и наградата, която неговий народъ е готовъ да му поднесе за сторенитѣ му *поне въ кржа на закона* услуги.

25-й Юлий 1879.

ПИСМО III.

До първитѣ Български Министри.

Най-приятни чувствования испълватъ душата ни като глѣдами появяванието на наши еднородци и братья върху новосъздаденитѣ министерски постове въ свободната часть отъ отечеството ни. Цѣли петь вѣка сж откакъ народътъ ни бѣ изгубилъ и държава, и отеческо правителство, и всяка свобода въ дѣйствията си. Но днесь, слава Богу и хвала Русскому Царю, ний имами поне въ една часть на отечеството си свой Господарь и свое независимо правителство. Въ избранното сега първо Българско министерство виждами върховний представитель на възобновенното ни народно правителство, въ ржцѣтѣ на което се повѣрихж и сждбинитѣ на народа. Ако това министерство умѣе да се постави на висотата на положението си и съ сполука да рѣши възложеннитѣ нему задачи, то би принесло славни услуги на отечеството си. Понеже сж твърдѣ важни длъжноститѣ възложени на първото туй наше министерство, то длъжность на всички Българе е съ най-живъ интересъ да слѣдятъ

вървежа и дѣлата му. Даже Българитѣ извънъ княжеството трѣбва повече да се интересуватъ отъ постжпкитѣ на Българското министерство, защото бѫдѫщето имъ зависи много отъ доброто управление и мѫдрата политика на княжеското правителство.

Всякой ще се съгласи съ насъ и преди всички Вий, Г-да Министри, че на високитѣ Ваши длъжности е предоставлено испълнението на такива капитални и отъ жизненъ интересъ дѣла, щото трѣбва съ всичкитѣ си сили да се посвятите на испълнението на тия си длъжности. Като първи министри на младата Българска държава, Вамъ предстои да турите на здрави основи господарственний ѝ битъ. Вий сте които ще приложите на практика конституцията, по която народната воля рѣши да се управлява. Вий ще изработите законитѣ за мѣстото и народа ни и ще дадете благоустроенна администрация на княжеството ни. Но освѣнъ тия на Вашата неуморна дѣятелность се възлага рѣшението на много още важни въпроси за нравственний и веществен напредъкъ на страната, за распространение на просвѣщението, за усъвършенствувание въ наукитѣ и искуствата, за развитието на търговията, земледѣлието и промишленностьта и за доброто организувание военната сила на господарството. Вий сте длъжни да наредите всички учреждения, съ които се добива благосъстоянието, силата и богатството на държавата. Вий сте длъжни да давате животъ, сила и порядъкъ въ всякой клонъ на общественната дѣятелность. Вий сте длъжни да раздавате правосѫдие, да направите да се почитатъ правата на всякой Гражданинъ и подданникъ на Българското княжество безъ

разлика на племе и вѣра. Вий трѣбва да неоставяте да владѣе сѫществующий по-напредъ произволъ, да изгоните злоупотрѣбленията и тѣхнитѣ причинители и да направите правдата и законътъ да се почитатъ на всякадѣ изъ Българската държава. Съ една дума, Вамъ се възлага да дадете на младото ни господарство таквозъ устройство, щото да добие то уважение не само отъ подчиненитѣ си, но още и отъ чужденцитѣ и даже отъ враговетѣ ни.

Но главното, въ което Вий трѣбва най-много да се отличите сега, е Вашата вънкашна политика. Тази политика преди всичко трѣбва да бѫде Българска политика, т. е. политика приложима на естеството, правитѣ и обичаитѣ ни, политика вѣрна на историческитѣ ни предания и стремления. Отъ мѫдрото водение на тази политика зависи по-скорото освобождение на народа ни отъ настоящето му неутѣшително положение. Съ разумната си тая политика Вий трѣбва да приготвите съединението на народа съ еднакви политически права, като се стараете да отстранявате препятствията, които бихѫ попрѣчили на това съединение. Защото не е тайна за никого, още повече за Васъ, че настоящето положение на народа е твърдѣ убийственно и че при него ний нѣма никога да цъвнемъ. Княжеството ограничено въ настоящитѣ си тѣсни предѣли не е въ състояние да развие силитѣ си и всякога ще бѫде безъ значение. Тъй нарѣчената „Източна Румелия,“ ще троши жизненнитѣ си сили въ борбата съ враждебнитѣ на Българщината стихии. А нещастната Македония ще бѫде беззащитна жертва на произвола на башибозушкитѣ орди и на фенерскитѣ помазанници.

Таквозъ положение не трѣбва за дълго време да отиде, защото отъ него ни чака съсипване, опропастяване. Това сж длъжни да не изгубватъ никога отъ очи всички ония които управляватъ сждбинитѣ на Българский народъ; това трѣбва да бжде предмѣтъ за постоянна грижа на Българското правителство.

Като поставени на чело на едно независимо Българско правителство, ний сме въ правото си да исками отъ Васъ, Г-да министри, да посвятите всичкото си внимание, всичкитѣ си грижи и старания за освобождението на останжлитѣ подъ робство Ваши братья. Днесь и южнитѣ Българе и другитѣ Ви абсолутно заробени братья къмъ Васъ обръщатъ поглѣди и отъ Васъ, отъ Вашето съдѣйствие и политика, очакватъ прибирането имъ подъ защитата на едно народно правителство, подъ покрова на Българското господарство. Тогава само ще можите да заслужите довѣрието, преданностьта и уважението на цѣлий си народъ, когато подспомогнете и ускорите постиганието на всенародната цѣль и се покажите съ това достойни да ржководите сждбинитѣ на народа си. Но ако Вий се ограничите само въ тѣсний кржгъ на чиновническитѣ си длъжности, ако не обращате пристойното внимание върху другитѣ си нещастни братья и неработите за тѣхното избавление, тогава Вий ще покажите че неможите да оцѣните високото си назначение и че неотговаряте за него, а съ това ще си добиете осждението не само на сѣвернитѣ Българе, но и на цѣлий си народъ. Ний вѣрвами че никое разумно Българско правителство неможе да занемари драгоцѣнитѣ ин-

тереси на общето българско отечество и да го не боли сърдцето за тѣхъ.

За това, Г-да Министри, оправяйте дързостно кърмилото на държавний корабъ по направление, което може да изведе народа Ви на почвата на пълна свобода, политическо единство и честито бѫдѫще. Старайте се да придобиете симпатиите на Европейскитѣ дворове къмъ дѣлото на народа си. Гледайте да съборите безосновнитѣ предразсѫдъци на Европа, на които станахми жертва въ Берлинский Конгресъ. Съ благоразумната си политика докажете че българский народъ е достоенъ да има свое независимо Господарство, че е способенъ да се управлява самъ и че неговото правителство е еднакво полезно за всичкитѣ му безъ разлика подданници. Ржководете народа въ испълнението на всичко онова, което има той да извърши за да стане по-честитъ. Не го оставяйте да се забѣлѣжва въ неблагоразумни постѫпки, но го пригответе да бѫде готовъ за случайтъ, ако борбата за неговото съединение не би могла да се свърши по миренъ начинъ.

Отъ само себе си се разбира че въ испълнението длъжноститѣ на Високото Ви назначение, Вий трѣбва да имате предъ видъ само интереситѣ на Господарството и на народа си. Никакви частни капризи, никои лични и егоистически съображения немогѫтъ да имѫтъ мѣсто въ Вашитѣ дѣйствия. Заблуждение би било отъ Ваша страна, ако си помисляхте че висотата на положението Ви позволява да вършите дѣла, които би имали за мотивъ лично преимущество, частна вражда или приятелство, или пакъ да преслѣдвате мнѣнията и взглядоветѣ, които

се не посрѣщатъ съ Вашитѣ. Таквозь поведение не би се оправдало отъ конституционното положение на страната. Вий трѣбва да се поставите по-горѣ отъ всякой частенъ интересъ или неумѣстни себелюбиви стремления, и само въ вѣрното служение на интереситѣ на цѣлий Ви народъ да черпите вдъхновенията и дѣйствията си въ испълнението на възложените Ви Господарственни дложности. Всяка Ваша постъпка е изложена на строгата критика на публичното мнѣние и незаконната всегда ще се осъжда. Като вѣрни тълкователи на волята на Н. Височество Българский Князь и на народната воля изразена въ Конституцията на Княжеството, Ваша свята длъжность е да бъдете най-строгитѣ защитници на тая Конституция и да не позволявате ни най-малкото ѝ нарушение. Тъй сѫщо всичкитѣ Ваши дѣйствия и постъпки трѣбва да бъдѫтъ основани на сѫщата Княжественна Конституция.

Но ний едва ли непосочихми трудове и грижи мъчни за понисанье не като отъ нашитѣ неопитни министри, които сега излизатъ на политическата сцѣна, но и отъ стари даже държавни мѫжье; едва ли недосѣгнахми политически въпроси отъ естество да по уморятъ и побѣлѣлитѣ въ политиката глави на вѣщи дипломати. Ще се стѫписате ли, Г-да Български Министри, предъ мѫчнотиитѣ и трудовстѣ съ които е свързана висококопоставената Ви служба? Невѣрвами, защото Вий по-добрѣ отъ насъ знаете че дѫлбокомислящитѣ мѫжье, които сѫ се турили на чело на единъ народъ, на една държава, не се лишавать отъ великодушие, крѣпкость въ убѣжденията и желѣзна воля, че тѣ се неотчайватъ отъ

мжчнотии и продължителни трудове и че съ непоколебимо постоянство съ години преслѣдватъ рѣшението на въпроси възложени тѣмъ отъ народа, който е повѣрилъ въ тѣхни ржцѣ управлението на сждбинитѣ си. Тъй, вѣрвами, ще направите и Вий, за да се свърши почнатото дѣло на нашето освобождение, отъ една страна, и да се развие силата, славата и величието на Българската държава, отъ друга. Народътъ отъ своя страна неможе и нѣма право да изисква съвършенство въ практическата страна на Вашата дѣятелность; таквозъ съвършенство се добива само съ дългъ опитъ въ политическото поприще. Той е даже длъженъ, като зема предъ видъ трудноститѣ на дѣлото Ви, да прощава неопитноститѣ Ви, да исправя погрѣшкитѣ които бихж произлѣзли отъ тия Ви неопитности и тъй да Ви насърдчва въ стараниятa Ви за усъвършенствованието си въ толкозъ важнитѣ за отечеството ни Ваши служби.

23. Юлий 1879.

ПИСМО IV.

До Българитѣ въ Княжеството.

Честити бѣхте поне Вий, драги съотечественици, да хвърлите съвсѣмъ отъ себе веригитѣ на робството и свободни вече да се приберете подъ защитата на свое народно правителство. Само Вашата политическа независимость можа да се искупи съ пероитѣ братска и наша кръвь и грамаднитѣ жертви, които Царьтъ-Освободитель принесе за па-

шето освобождение. Едно малко Българско княжество, ограничено въ твърдѣ тѣсно земленно пространство, бѣ едничкото, което европейската дипломация счете за необходимо да подари на многострадалний нашь народъ, слѣдъ толкова люти мжки и кървави борби въ едно петвѣковно робство и слѣдъ една ужасна война.

Тъй, Вий можете вече свободно да джхате. Вий се радвате на една политическа свобода и на независимо свое господарство припознато отъ цѣла Европа. И днесь, въ лицето на Избранника на Българский Престолъ, Вий виждате въплътени придобититѣ Ви политически права. Нѣма съмнѣние че ржководени отъ еднокръвно правителство, можете сега да се предадете на мирното си развитие и на нравственното си и вещественно подобрѣние. Но да ли е всичко свършено за Васъ и Вамъ неостава вече нищо да вършите? Да ли трѣбва да сгърнете вече ржцѣ и да се наслаждавате само съ новото си положение? Невѣрвамъ да се намѣри измежду Васъ Българинъ, който да би мислилъ тъй. Не, не, любезни съотечественици! Нищо още не е свършено и Вий нито сте даже почнжли това което предлѣжи да извършите. Малкото туй Българско княжество, на което Вий сте сега душата, е предназначено да бжде основа на бжджщата Българска държава. То трѣбва да завземе естественното си положение като прибере подъ себе всичкийтъ ни народъ. Не е да невиждате сами че сж твърдѣ тяжки условията за неговото сжществуване, ако остане въ настоящето си положение. То обема само една часть отъ народа и отечествотото ни, а по-голѣмата часть остава, повече или по-малко зависима подъ чужди власти. За-

дачата на нашето правителство, както и на цѣлий ни народъ трѣбва да състои въ освобождението на цѣлото наше отечесто и въ въздигането му въ едно независимо господарство. Отъ тамъ виждате каква тяжка борба предстои да извърши народътъ ни и какви трудове очакватъ Васъ особенно като, по положението си, Вий трѣбва да бждете главнитѣ дѣятели за осжществяването на нашата цѣль.

«Съединението прави силата» ето принципа на който трѣбва вѣрно да служите сега; въ него можете да черпите всичкитѣ си побуждения и въодушевления въ новийтъ си свободенъ животъ. Само ний желаемъ да не виждами този спасителенъ принципъ да фигурира въ надписитѣ на ресторации и кафенета, нито пакъ да се проповѣдва само на уста, но исками добрѣ да се проникнжтъ отъ него всички, на сърдце на които лѣжи отечественото добро, па да се старяятъ да докаратъ хубавитѣ ония резултати, които неговото испълнение обѣщава. Сама историята свидѣтелствува че народъ безъ единство нѣма трайно сжществувание. За това имате и живи примѣри предъ очитѣ си. Погледнѣте на Италия, Германия и вижте до каква стьлень на могущество, сила и величие достигнжхж, слѣдъ като сполучихж да обединятъ раскжсанитѣ свои части. И въздигането на България въ обширний смислъ на думата лѣжи въ политическото единство на народа, за постигането на което нетрѣбва нищо да се жали. Ако се недобие това единство, ний сме осждени да тлѣемъ въ жалостното си това положение и при единъ извѣстенъ случай да станемъ, може би, жертва на съсѣднитѣ си неприятели.

Въпросътъ за който е думата е толкова ясенъ щото неиска никакви растълкувания.

Предстои ни прочее борба за животъ, за народно сѫществувание. На тѫзи борба Българитѣ сѫ призовани да бѫдѫтъ не прости зрители, а ратници. Отъ нея ги очакватъ не спекулации и частни ползи, но значителни пожертвования и помощи. Казахми го и повтарями да го кажемъ пакъ, че Вамъ е предоставено воденето на тѫзи трудна борба и че отъ доброто Ви приготвувание за нея зависи преимущественно успѣшното ѝ свьршвание. За това приготвѣте се достойно да я посрѣщнете и нещадѣте нищо за нейната сполука. Покажѣте че умѣете да пазите отечественнитѣ интереси, че сте кадърни да участвувате въ рѣшението на велики народни въпроси, та тъй да заслужите подарената Ви отъ нашитѣ освободители свобода и да докажете предъ свѣта че народътъ Ви е достоенъ да занимае политическото положение което му се стои по правда. Отъ тѫзи точка като излѣзвами, ний сме въ правото си да исками осѫществяванието въ свободна България на всички учреждения, общества и дружества, съ които можемъ улесни рѣшението на задачата си. Въ предприеманитѣ Ви съ тая цѣль дѣла трѣбва да намѣрватъ най-добрийтъ примѣръ за подражание, най-силно побуждение за съдѣйствие другитѣ Ваши братя, които немогатъ да имтаъ толкозъ свободна инициатива. Да работите сега за народнитѣ си интереси, нѣма кой да Ви прѣчи, нѣма отъ кого да се боите. За Васъ нѣма вече ни бѣсилници, ни тъмници, ни заточения, ако работите за свободата на отечеството си. Задъ гърба Ви стои отеческо правителство което не само че нѣма

да Ви препятствува, но само още ще Ви насърдчва и подпомага въ предприятието Ви. Отъ Ваша страна се изисква само пълно съзнание на дѣлото си, умѣние въ воденето му, желание и воля да го свършите.

Първото Ви и най-необходимо нѣщо е да си организирате добра военна сила. За да се постигне това, не е достатъчно само организуването на народната войска, а се изисква изучването на военното искуство отъ всякой способенъ да държи оржжие Българинъ. И въ писмото си до Н. Височество княза то споменахми, и сега го казвами, че въ България трѣбва да се въведе германската военна система. *Трѣбва всякой свободенъ Българинъ да бжде войникъ* Затова нека военнитѣ обучения, които ставатъ сега по хубавитѣ полета на свободна България не се посѣщаватъ само отъ ограничений кржгъ на народната войска, нъ отъ всичкитѣ разряди на обществото, отъ всички които могжтъ да владѣятъ оржжието. Нека се счита за срамъ, ако здравъ и читавъ Българинъ не би се намѣрилъ съ пушка въ ржка въ редоветѣ на тѣзи обучения. Тъй може безъ никакви тяжести за страната да се образува изрядна земска войска способна наравно съ народната войска да се сражава срѣщу неприятеля. А когато достигнемъ да имаме достатъчна и добрѣ организована войска, готова подиръ словото на геройский си Владѣтель и Господарь да се жертвува за защитата на отечеството, тогава ний сми дошли до конечното рѣшение на задачата си; защото всѣки му е познато че оржжието рѣшава и най-заплетенитѣ въпроси, които перото и дипломацията не сж въ състояние да развржатъ.

Другъ важенъ въпросъ на който трѣбва да обърните внимание е съставянието на разни дружества и други съ особенно назначение учреждения и разбогатяваньето чрѣзъ тѣхъ средствата на страната Ви. Всяко отъ тия учреждения да работи въ своя кржгъ за постиганието все на извѣстната цѣль. Тогава Вашата дѣятелность се расподѣля на нѣколко клонове и бива по-легка и по-плодотворна. А не е да не знаете че тъй съставенитѣ дружества могжтъ да докаратъ чудесни успѣхи въ дѣлото Ви и да надвиятъ всички мжчнотии съ които е свързано испълнението му. Днесь въ образованний свѣтъ всички велики предприятия се захващатъ и свършватъ отъ дружества. Чрезъ дружествата можете и Вие да турите е въ систематически редъ дѣйствията си, за да могжтъ по-сполучно да постигатъ назначението си. Чрезъ тѣхъ можете най-добрѣ да развиете и материалнитѣ си средства, като възложите особенно на нѣкои отъ тѣхъ да размножаватъ тия средства било съ малкитѣ и частни помощи на народа, било по който и да е другъ начинъ. Незабравяйте че тъй икономисанитѣ богатства достигатъ безъ да се осѣти до твърдѣ значителни размѣри и биватъ готови когато потрѣбватъ. Въ Европа срѣщами безъ брой чудесни учреждения, обществени здания и пр., които длъжятъ сжществуванието си само на икономисаната послѣдня аспра на народа. Понеже нищо безъ средства не става, то Вий сте длъжни да се стараете за размножаванието и спестяванието на народнитѣ си богатства.

Трете необходимо за Васъ дѣло е да гледате да поддържите съобщението си съ всичкитѣ части

на отечеството ни. Поддържанието на това съобщение между всичкитѣ Ви еднородци, до колкото е възможно то да стане, би имало твърдѣ голѣмо влияние въ сполуката на народното дѣло. Чрезъ обобщението на мислитѣ, идеитѣ и взглядоветѣ може да се поддържи и единството въ дѣйствията; само по тоя начинъ, могжтъ да се сгрупироватъ къмъ единъ центръ общитѣ народни сили и да докаратъ очакванното отъ тѣхъ слѣдствие. Но ако се неподдържи туй единство въ дѣйствията, ако всяка часть има да работи отдѣлно и по свои взглядове, тогава тѣзи сили пропадатъ и народната цѣль се непостига. Само съ съединени сили можемъ излѣзна побѣдители въ борбата.

Четвърто и послѣдне нѣщо върху което искамъ да привлѣка вниманието Ви е да имате най-голѣмо съгласие помежду си; единъ духъ, еднакви мисли, еднакви мотиви трѣбва да Ви ржководятъ въ служението Ви на отечественнитѣ интереси. Несъгласията и вжтрѣшнитѣ раздори сж твърдѣ вредителни за отечеството ни, най-вече въ сегашнето му лоше положение; тѣ сж ставали причина за опропастяванието на велики даже народи. Отъ това неоставяйте да се развиватъ у Васъ никакви безмисленни партии конто би вредили по единъ или по другъ начинъ на осжществението на народната цѣль. Вий трѣбва да поставяте священнитѣ отечественни интереси погорѣ отъ всякоя лична полза или себелюбивъ капризъ. Това особенно изисквами отъ Васъ въ първата тая година, която прекарвами сега и която е най-критическата за общата участь на отечеството ни, понеже най-много благоприятствува за осжще-

ствленнето злонамѣренитѣ планове на нашитѣ явни и тайни врагове. Оставяйте по-добрѣ на времето да знася изискуемитѣ съвръшенства въ господарственото устройство и невъспирайте дѣйствието на нареденото вече въ младото ни и неукрѣпено въ сили княжество. Всички Българе извънъ княжеството иматъ право да се взиратъ въ Вашитѣ постѫпки както и въ постѫпкитѣ на българското правителство и да изискватъ най-голѣмо благоразумие въ поведението Ви, защото рѣшението на тѣхната сѫдбина зависи отъ щастието или нещастието на Българското Княжество. Каквато и да било слабость на Княжеството влияе и на тѣхъ тъй както на сѫщитѣ му подданници Българе, и слѣдствията ѝ могѫтъ да бѫдѫтъ даже по-тѫжки за прьвитѣ отколкото за послѣднитѣ. Ний даже не се боймъ да кажемъ че слѣдствието отъ всяка загуба или несполука на Княжеството ще бѫде въ квадратъ по-тѫжко въ Южна-България и въ кубъ — въ Македония. За това изисква се най-строго обмислюване на всяка Ваша постѫпка и дѣйствие.

Тѣзи сѫ, любезни съотечественници, главнитѣ нѣща върху които счетохъ за нуждно да обьрна особенното Ви внимание. Самото дѣло за нашето освобождение Ви налага безотлагателно да работите за рѣшението на показанитѣ въпроси, както и на всички други които времето би открило. Таквизито въпроси трѣбва да бѫдѫтъ предмѣтъ на постояннитѣ занимания особенно на интелигенцията въ Княжеството. Достойна би била за уважение тая интелигенция, ако се вижда по-рѣдко на балове и концерти, а по-често въ събрания за съразмишления върху таквизъ важни въпроси, както и върху народ-

кото положение въобще. Тъй приготвени, както трѣбва, ако стане нуждно да развиете, подъ предводителството на храбрий днесь Наслѣдникъ па наший престолъ, знамето на народното доосвобождение и на съединението ни въ едно политическо тѣло, всички способни да носятъ оржжие Българе, кждѣто и да се намиратъ, ще се притекжтъ подъ священното туй знаме, и борбата е свършена съ сполука, пашата цѣль постигнжта. Желаемъ ли го това, ние трѣбва да се стараемъ да го постигнемъ и можемъ да го постигнемъ. Другояче ние сме изгубени.

25-й Юлий 1878.

ПИСМО V.

До Българитѣ въ тъй нарѣченната „Източна Румелия.

Не е нуждно да описвамъ и Вамъ, драги съотечественници отъ създадената въ Берлинъ „Източна Румелия", положението въ което се поставихте и неправдата на която станахте жертва. Това вчй найдобрѣ познавате, понеже ножътъ на онеправданието е забитъ право въ вашитѣ гжрди. Чада на най-пострадалата часть на отечеството ни, Вий заслужвахте да добиете свободата си съ цѣната на ужаснитѣ си страдания и огромни жертви въ едно петвѣковно робство. Благодарение на славнитѣ войски на Н. В. Царя — Освободителя, Вий можахте дѣйствително да видите изгоненъ отъ Васъ жестокий Ви угнѣтатель и въ продължение на повече отъ година врѣме да

дѫхате свободенъ въздухъ. Но, уви! Не тъй било угодно на тѣзи, които располагатъ съ сѫдбинитѣ на народитѣ и въ името на нѣкакви си интереси трѣбвало да се пожертвува придобитата Ви веднажь свобода и да се турите пакъ подъ владичеството на тиранското онова правителство, отъ което заедно съ всичкитѣ си братя цѣли петь столѣтия сте пѫшкали. Тъй се Вий отцѣпихте отъ независимитѣ Ви Сѣверни братья и — по-жестокото — не се припозна даже собственното име на чисто българската Ви страна, а се кръсти съ искуственното и безсмисленно име „Източна Румелия", вѣроятно съ цѣль за въспирание на естественното у Васъ стремление да се съедините съ майка — България. Какво немилостиво наказание за единъ нещастенъ народъ!

Но, дързость, онеправдани братя, бѫдѫщето е Ваше. Помнѣте всякога че противъ естеството и времето не се върви; никоя сила не е въ състояние да въспрѣ това което тѣ има да вършатъ. Желанието за политическа свобода е врождено чувство у всичкитѣ человѣчески общества, у всички народи; то имъ е тъй естественно, както имъ е естественно и чувството на самосъхраненето. По-лесно би било да се истрѣби съвсѣмъ единъ народъ, отколкото да се убие въ него желанието и стремлението му за независимъ животъ. Най-голѣмитѣ строгости употрѣблявани за съсипване на това чувство неправятъ освѣнъ повече да го усилватъ. Че и Вий желаете пълната си свобода и че ще работите за придобиването ѝ, за това всякой е увѣренъ; това Ваше желание е даже усилено сега въ Васъ отъ случая въ който можахте да вкусите отъ плодоветѣ на тѫзи свокойто можахте да вкуситѣ отъ плодоветѣ на тъзи сво-

бода. И сѫществувате ли като народъ, Вий несъмнѣнно ще го постигнете, ако знаете мѫдро да дѣйствувате и благоразумно да постѫпвате, ако умѣете да надвивате мѫчнотиитѣ и да се неотчайвате. Въскрьсналий сега Българский Львь, повѣренъ отъ могущественни рѫцѣ и подкрѣпенъ отъ Двуглавий Орелъ, който не веднажъ е осѣнявалъ съ побѣдитѣ си балканский полуостровъ, е за Васъ най-здравата гаранция за защитата на народнитѣ Ви права, гаранция която сама Европа неотказа да ви даде. На Вашето прочее благоразумие се оставя да отстраните мѫчнотиитѣ, конто биха въспрѣли постиганието на желанната Ви цѣль, да спечелите си мпатиите къмъ дѣлото си несамо на приятелитѣ си но и на ония даже които биха могли да бѫдѫтъ противнини на това дѣло и да не пренебрегнете никоя мѣрка, никое по лезно срѣдство за дорѣшаванието на своята задача. Днесь даже тия на сърдце, на които лѣжеше да видятъ Султановата власть възобновена въ тъй нарѣчената ‹Источна Румелия›, признаха че е невъзможно да се постигне това, и нѣма, вѣрвами, да се мине много време, тѣ сами ще побързатъ да исправятъ сторената Вамъ неправда. До тогава обаче търпѣние и умно работение.

Но незабравяйте никакъ, че спасеннето Ви всякога лѣжи въ собственнитѣ Ви рѫцѣ. Отъ самитѣ Васъ зависи да бѫдете свободни или робе. Желаете ли да хвърлите отъ себе и послѣднитѣ вериги на робството, Вий се заловѣте наздраво о това дѣло и всичкитѣ си сили употрѣбѣте за сполучното му свършвание. Дай Боже, щото борбата Ви за политическа независимость да се свърши по най-миренъ начинъ

и безъ никакви нови жертви. Но ваша длъжность е да бждете готови за всяка случайность. Това Ви се налага не само отъ нуждата за придобивание на желанната Ви независимость, но и отъ нуждата да се защитятъ подаренитѣ Ви отъ Европа автономни права, които вслѣдствие на неутвърденното още положение на страната Ви, могжтъ лесно да се излагатъ на опасности. Ето защо преди всичко азъ призовавамъ вниманието ви върху *обученията въ военното искусство*, чрезъ които можете да организуватѣ единъ уважаемъ елементъ за защитата на себе и на правата си. Человѣкъ неможе освѣнъ да похвали ревностьта, която напослѣдне показахте въ тѣзи обучения. Сърдцето на всякой патриотъ се испълваше отъ радость, като гледаше че Вий всички безъ исключение съ пушката на рамо тичахте на полетата на тѣзи полезни упражнения. Достопохвалнитѣ въ всяко отношение Ваши *гимнастически общества* въ малко време принесоха такива плодове, които поразиха всичкитѣ ви врагове. Тѣ направиха всѣкиго отъ васъ войникъ и показаха че «Румелийскийтъ» Българинъ не ще остави тъй лесно да се тъпче милото и драгото му. Не е да невиждате и това че ако работитѣ въ страната ви зеха напослѣдне по-благоприятенъ за васъ видъ, това се длъжи исключително на запознаваньето ви съ военното искусство, на вашето научаваньe да държ ите оржжие. Ако вий и за напредъ продължавате обученията си въ този пжть, ако за васъ пушката е всичко, тогава врагътъ никога нѣма да стжпи въ отечеството ви. Бждѣте даже увѣрени че колкото по-често се чува гласътъ на камбаната, която ви зове на-учение, толкосъ по-скоро ще докарате расжсванието на

изгвилитѣ врьзки на зависимость въ които се напослѣдъкъ поставихте. Ако днесь гимнастическитѣ общества съществуватъ у свободнитѣ и напреднали народи и принасятъ немалки ползи, то простително ли ще бѫде вамъ да ги неосновете, распространите и поддьржите въ несвободното още и всякога изложено на опасности ваше отечество, когато виждате какво могѫтъ да ви докаратъ тѣ? Тѣ се днесь поддьржатъ и покровителствуватъ отъ всички разумни правителства, та при привелегированното положение на страната ви нѣма основания да се въспрѫтъ и у васъ, когато вий най-ясно доказахте че тѣ нѣмѫтъ никаква злонамѣренна цѣль къмъ никои отъ вашитѣ съсѣди и че сѫ даже полезни за поддьржанието на добрийтъ порядъкъ и на тишината въ страната ви. Тѣ сѫ и сега ограда противъ опитванията на вѫтрѣшни и вънкашни зломисленници да произведѫтъ смущения въ страната. Слѣдвайте прочее съ още по-голѣма енергия обучениягa си и за напредъ; поддьржайте и распространявайте спасителнитѣ за васъ гимнастически дружества. Самъ наший Царь-Освободитель съ подаряванието ви толкозъ оружия показва ви гдѣ лѣжи вашето спасение; ваша дльжность е да знаете да се ползувате отъ подарената ви драгоцѣнность. Ако ли обаче вий отъ сега още захвьрлите пушкитѣ, ако прекѫснете упражненията си, ако затворите гимнастическитѣ общества и се предадете исключително на частнитѣ си работи, тогава несамо неочаквайте съединението си, съ независимитѣ ваши братья, но се готвѣте още при едно неблагоприятно за насъ време да истьрвете и туй що ви се даде и да станете робе на враговетѣ си. Ний обаче вѣр-

вами че вий никога нѣма да допустите това, защото испитахте вече на себе че безъ свобода нѣма благоденствие, нѣма животъ, нѣма богатство. Видѣхте най-добрѣ че заробенийтъ народъ нѣма ни воля, ни отечество, ни имотъ: всичко у него е чуждо и самъ той е осжденъ да го експлоатиратъ немилостиво владѣтелитѣ му. Па най-послѣ, като оставимъ всичко на страна, забравяте ли че до васъ отъ лѣво и отъ дѣсно стоятъ множество башибозушки чети, които точатъ зжби на вашата страна и чакатъ кога по-скоро ще имъ падне случайтъ да нахлуятъ въ нея и да поразиграятъ неудовлетворяванитѣ си отъ нѣколко време страсти надъ васъ гяуритѣ? Забравяте ли още че, щомъ неможете да представите една сила за съпротивление, турскитѣ гарнизони ще нагазятъ отечеството ви и ще обьрнжтъ на мьртва буква подаренитѣ ви права? Не е ли тогава длъжность патриотическа, па най-сетнѣ человѣческа, да знаете сами да защитите и себе и страната си? Кому другиму, ако не на собственитѣ си мишци, има да се облѣгате за защитата си, когато и освободителитѣ си вече отидоха?... Не, не, любезни съотечественици, нетьрсѣте другадѣ спасението си освѣнъ въ пушката, повтарямъ да ви кажа пакъ. Приготвѣте се за самозащита па се небойте отъ нищо. Който иска да ви въспрѣ въ това, нека ви по-напредъ гарантира безопастностьта въ нападения отъ страна на окружающитѣ ви башибозушки полчища.

Другъ достоенъ за вниманието ви предмѣтъ е ползотворяванието на настоящето си положение при всичкитѣ му несъвьршенства и неудобства. Трѣбва да знаете че отъ умѣнието ви да защитите народни-

тѣ си интереси въ преходното туй положение на страната ви, се улеснява не малко успѣхътъ на понататъшнитѣ ви дѣйствия за осѫществяванието на главната цѣль. Всяка печалба придобита въ автономнитѣ ви права е приближавание къмъ постиганието на тая цѣль, както и всяка загуба въ тѣхъ е ново затруднение за постиганието ѝ. Било би слѣдователно съвсѣмъ глупаво, ако се откажехте отъ преимуществата и ползитѣ, които при условията на дадената ви автономия можете по най-миренъ и законенъ начинъ да придобиете за васъ и за нещастната ваша страна. Било би глупаво ако се невъзползувате отъ преимуществата, които проистичатъ за народностьта ви, като преобладающь въ областьта елементъ отъ дадената ви конституция. При това не е да не знаете че създаванието на тъй наречената „Източна Румелия" безъ единъ извѣстенъ колоритъ благоприятствува за онеправдания и злоупотрѣбления въ правата ви; то даже насьрдчва неприятелитѣ ви за постигание на своитѣ цѣли да гонятъ жестоко интереситѣ ви въ тая страна и да повдигатъ препятствия въ всяко ваше предприятие. Ваша свята длъжность е да бѫдете внимателни върху дѣйствията на тѣзи ваши неприятели и съ най-голѣма упоритость да защищавате своитѣ интереси противъ всяко посѣгнувание къмъ тѣхъ. И дѣйствително, ако днесь една шепа, гърци наприм. се мѫчи съ всичкитѣ си сили да постави своитѣ интереси въ надмощие надъ вашитѣ, то простително ли ще ви бѫде ако неумѣте да защитите тѣзи ваши интереси когато и правдата е отъ ваша страна? Съ това не ще ли покажете че не сте кадърни да защитите даже това което има-

те и не ще ли си навлѣчете осѫждението на пролѣтата за вашитѣ права кръвь?

Неможемъ да не забѣлѣжимъ тукъ и за появившитѣ се вече нови неприятели на мѣстото. Тѣ сѫ множеството шарлатани и безхарактерни външни личности, които нахлуха въ отечеството Ви за занимавание на разни постове, безъ да сѫ ни най-малко достойни за тѣхъ. Тѣзи хора не сѫ отъ Васъ, тѣхъ не може да ги боли срѣдцето за интереситѣ на мѣстото тъй както боли Васъ. Таквисъ съ недоказанни способности и честность лица ще гледатъ само да живѣятъ, като паразити на гърба на бѣдната Ви страна безъ да искатъ и да знаятъ за нейното добро. Азъ съ очитѣ си видѣхъ единъ такъвъ вагабонтинъ чужденецъ, който питаше мой единъ приятель да ли нѣма мѣсто за него въ щаба на милицията и който, споредъ казването на прителя ми, билъ нѣгдѣ простъ продавачъ на жамбони. Ваша длъжность е да слѣдите подиръ таквизито лица и като видите, че тѣ неотговарятъ на назначенията си и че сѫ врѣдителни за страната, да искате незабавно свалянието имъ. Тѫзи си строгость прострѣте къмъ всички въобще служащи въ администрацията, па ако щѫтъ били и отъ сѫщийтъ Ви родъ.

Самата Ваша милиция — единствената гаранция за дадената ви конституция — е повѣрена днесь въ чужди рѫцѣ. Тѫзи милиция е най-голѣмата драгоцѣнность на мѣстото Ви; тя е съставена съ грамадни жъртви и старания отъ великодушний Онзи Господарь, комуто на срѣдце лѣжи Вашето добро. Нея трѣбва да поддържите съ всичкитѣ си сили; строшете рѫката, която би посѣгнѫла да Ви я отнеме. Вни-

мавайте подиръ всичко що става съ нея; отваряйте си очитѣ въ дѣйствията на нейнитѣ Началници. Ако намѣрите че тѣзи Началници не сѫ искренни къмъ интереситѣ на страната, че нежелаятъ доброто на тѫзи Ваша войска, въстанѣте всички противъ тѣхъ и искайте замѣняванието имъ съ други. Това е Ваше право, защото милицията се съставлява отъ Вашитѣ чада и Вие трѣбва да знаете на какви рѫцѣ повѣрявате тѣзи си чада. Да гоните злоупотрѣбленията и да защищавате интереситѣ на страната си е нѣщо законно, праведно, та нѣма отъ що да се боите. А ако търпите и замълчавате злоупотрѣбленията, ако оставяте безнаказанно да вълруватъ въ страната Ви шарлатани и подлеци отъ гдѣто и да били тѣ, тогава и Вие ставате съучастници въ злото и ще отговаряте за това предъ съвѣстьта и отечеството си. Народната воля е въ състояние всичко да исправи, тя е сила предъ която прекланятъ глава и много по-силнитѣ отъ Султановото правителства. Откривайте прочее злоупотрѣбленията отъ когото и да произхождатъ тѣ. Недавайте кой какъ завърни да си играе съ интереситѣ и сѫдбинитѣ Ви. Когато се касае даже за повреждането на нѣкой жизненъ за Васъ въпросъ, покажѣте най-послѣ че и съ сила сте готови да го защитите. Днѣсь агата неможе да Ви нарѣче *Комити* и немилостиво да Ви запира, бѣси, сѣче и гори, ако работите за ползата на народа и отечеството си. Ако и при настоящето си положение се страхувате да се опълчавате явно за защитата на интереситѣ си, Вие се показувате по-долни отъ жени, по-долни отъ человѣци.

Послѣднето нѣщо, което подлагамъ на внима-

нието Ви е да имате най-голѣмо благоразумие въ поведѣнието и дѣйствията си, най-вече въ годината, която прекарвами сега. Вие знаете по-добрѣ отъ всѣкиго, че отъ всякадѣ сте окружени съ неприятели, които съ всичкитѣ си сили се мжчятъ да Ви тласнжтъ въ нѣкоя опастность и тъй не сàмо да въспрѫтъ стремлението Ви за по-широка независимость, но и съществуването на даденитѣ Ви даже правдини да направатъ проблематическо. Ваша длъжность е да се пазите добрѣ отъ всѣкакви необмисленни постжпки, съ които бихте могли да свьржите рѫцѣтѣ на тия, които сж всякога готови да ви помагатъ и да опро пастите народното си дѣло. За сполучното рѣшение на народната задача пожьртвувайте нанесенитѣ Вамъ отъ които и да било зломисленни съсѣди неприятности, обиди и злини. Намѣсто да употрѣблявате времето си въ безполезни преслѣдвания и стремления за отмьщения, макарь и заслужени, най-добрѣ и най-разумно е да не дирите минжлото и да посвятите всичкото си внимание и всичкитѣ си трудове въ приготовленията за доискарване дѣлото на Вашето освобождение. Това би било най-тяжкий ударъ, който можете да нанесете на своитѣ неприятели.

Отъ казаното ми до тукъ, любезни съотечественници, излиза че Вие сте призовани да играете една двояка роль въ испълнението на предстоящето дѣло т. е. Вамъ се възлага да защитите интереситѣ си въ преходното положение, въ което се намирате сега и въ сѫщето време да оправяте дѣйствията и стремленията си къмъ постиганието на желаемата цѣль. Задачата Ви е наистина трудна, сериозна и деликата, особенно като се земжтъ въ съ-

ображение и многото неприятели отъ които сте обиколени. Но ако постжпвате както трѣбва, ако работите умно и съ пълно съзнание на дѣлото си, ако умѣете да надвивате мжчнотиитѣ, тогава нѣма нищо трудно за Васъ и Вие ще свьршите съ пълна сполука дѣлото си. И тъй, рѣшителность тамъ гдѣто се заплашва народнийтъ интересъ преслѣдвание на злоупотрѣбленията и на чѐрнитѣ онѣзи души, които ги правятъ, укрѣпявание на военната Ваша сила постояннитѣ Ви обучения на оржжие, спестявание и размножявание на срѣдствата си по всевъзможни начини, стжпвание съ обмисленни и добрѣ измѣрени крачки къмъ расширочявание на Вашитѣ правдини, — ето на кжсо программата на вашитѣ дѣйствия, программа испълнението на която отъ една страна Ви дава възможность да защитявате даденитѣ Ви права и отъ друга прави ви готови за дѣйствие за придобивание на по-нататашната ви политическа свобода когато потрѣбува. Тая программа трѣбва по всякой начинъ да испълнявате, ако искате да видите дѣлото си увѣнчано съ пъленъ успѣхъ и народнитѣ си врагове съкрушени. Друго-яче Вие твьрдѣ лѣсно можете да станете жертва на неприятеля, който е близу до Васъ. Ще допустите ли това Вие които стжпвате по тжзи земя въ която почиватъ священнитѣ кости на мжченицитѣ за Българската свобода? Това неможемъ да очаквами отъ Васъ, понеже Вие най-добрѣ знаете какво ще рѣче турско владичество и виждате съ очитѣ си какво се върши и днесь въ Одринската Область и въ нещастната Македония.

27 Юлия 1879

ПИСМО VI

До Българитѣ въ Македония.

Съ сълзи на очитѣ и съ сѣдце препълнено отъ скрѣбь захващамъ писмото си до Васъ, страждущи мои съотечественници! Мисленно се пренасямъ между Васъ и виждамъ предъ очитѣ си грозната и сърцераздирателна картина, която Вашата страна представлява и до днешенъ день. Виждамъ пороитѣ невинна человѣческа кръвь, която тече въ тѫзи страна, слушамъ охканията и риданията на безбройнитѣ оковани въ вериги и невинно гниющи въ тъмницата мѫченици, виждамъ множеството невинни дѣвици отвлѣчени и запрѣни за удовлетворение на скотски страсти, гледамъ пламъцитѣ отъ хубавитѣ Ваши градове и селца и хайдушкото разграбване на придобитийтъ Ви съ пота на лицето имотъ; предъ очитѣ ми сѫ на много мѣста испрѣчени картинитѣ на Батакъ, Стара-Загора и пр. О Боже! До кога ще търпишъ тѣзи наши върли мѫчители да свирѣпствуватъ тъй безнаказанно въ нашето отечество? Християнска Европо! Не е ли безчестие и срамъ за настоящий вѣкъ, за цивилизацията и за человѣчеството, гдѣто ти търпишъ още между себе тия и отъ тебе осѫдени власти, и ги оставяшъ предъ очитѣ ти да колятъ, бѣсятъ, горятъ и отпустошаватъ? Не е ли още време да обърнешъ милостивъ погледъ къмъ окаяннитѣ тѣзи человѣчески сѫщества и веднажь за всегда да туришъ край на тѣхнитѣ жестоки страдания и мѫки?

Да, мили съотечественици, днитѣ които прекарвате сѫ твърдѣ тяжки, положението ви отъ най-

несносните. Вий и часть отъ тракийскитѣ наши еднородци оставате пакъ изложени на произвола на общия нашъ тиранинъ, който днесь съ по-голѣма дори жестокость вѣрлува въ Вашата страна, като въ вашето сърдце намира възможность да забива отмьстителний си мечь за отнетитѣ му страни. Вамъ не сѫ осигурени ни животьтъ, ни имотътъ, ни честьта; всичко ваше е за мѫчителитѣ, които сѫ ви съ вѣкове смукали кръвьта и които неправдата на дипломацията остави още да смучатъ. Всяко жгълче отъ хубавата Македония е препълнена сега съ купове избѣгнали отъ освободенитѣ мѣста на отечеството ни гладни башибозуци, които живѣятъ на Вашъ гръбъ и располагатъ съ Вашето мило и драго. Нъ за Васъ не били доволни само мѫкитѣ и страданията, които търпите отъ страна на владѣтелитѣ си; Вамъ било писано да теглите и отъ други вѫтрѣшни и вънкашни неприятели, които гледатъ да се въсползуватъ отъ нещастията Ви и да Ви направятъ жъртва на плановетѣ си. Днесь по Вашата земя кръстосватъ католически пропагандисти, и австрийски агенти, и еллински апостоли, и се мѫчятъ какъ по-лесно да ви измамятъ и поставятъ въ примкитѣ си. Най-сетнѣ не малко се наказвате Вий и отъ интригитѣ и макинациитѣ на фенерското духовенство, което въ вашата страна намира още почва за своята дѣятелность.

При туй Ваше достойно за оплакванье положение ний неможемъ освѣнъ да Ви утѣшимъ съ надѣждата, че скоро и за Васъ ще настанѫтъ охални дни, честито бѫдѫще. Общенароднийтъ ни врагъ е осѫденъ въ недалечно бѫдѫще да изгуби веднажъ за всякога цѣлий нашъ народъ, когото съ столѣтия най-безсъ-

вѣстно е експлуатирвалъ, като мьртва материя; подалновиднитѣ отъ насъ хора съзнаватъ че той вече е на конеца на владичеството си надъ нашето отечество. Днесь Българский Дьржавенъ Престолъ е вече живъ на него сѣди Славенъ Господаръ, който неможе да остане равнодушенъ къмъ страданията на злочестиитѣ си братья, и въ единъ благоприятенъ случай да Ви непрострѣ рѫка за да Ви прибере подъ защитата си. Той още нестѫпилъ въ новото си отечество предприе да отиде лично да ходатайствува предъ европейскитѣ дворове за облекчение на вашата участь съ което доказа, че той еднакво мисли и ще мисли за всичкитѣ свои братья. Съ помощьта на вѣрнопреданний му народъ умѣ-ще той да доосвободи останалитѣ подъ робство части на отечеството ни и да ги съедини подъ скиптра си въ едно цѣло. При това самий нашъ Царь — Освободитель, който пролѣ толкозъ братска кръвь и принесе грамадни жертви за насъ, нѣма да ви остави да ви непомогне въ освобождението. Отъ васъ се изисква само да бѫдете внимателни да не би въ нещастията си да испадпете въ примкитѣ на народнитѣ си врагове и да станете жертва на езуитскитѣ имъ планове. Нека ви неотчайватъ страданията и теглилата. Свободата бива толкозъ по-сладка и по-драгоцѣнна, колкото съ помного жертви и мѫки е искупена. Помнѣте всякога че тя се ражда въ кръвь, огънь и развалини, та намѣсто да се отчайвате вий съ юнашка рѣшителность посрѣщайте мѫчнотитѣ и се старайте да ги надвивате докато настане деньтъ, въ който и вашитѣ гѫрди ще почнѫтъ да дѫхатъ свободенъ въздухъ.

Берлинскийтъ Конгресъ, при всичко че нанесе

най-жестокъ ударъ на нашето дѣло съ раскъсването на народа ни, неможѣ да необърне внимание на вашата и на другитѣ области оставени подъ прямото владичество на Султана. Той знаеше твърдѣ добрѣ какво очаква християнскитѣ населения по тия страни отъ турскитѣ власти, за това и повдигнъ въпроса за да имъ се дадѫтъ нѣкакви гаранции срѣщу произвола и злоупотрѣбленията на тѣзи власти. Тъй 23-ий членъ отъ трактата е особенно посвятенъ на тѣзи гаранции. Споредъ него, единъ видъ автономни права, видъ конституция подобна на отстъпената на островъ Критъ се оздравява за васъ и за другитѣ останали подъ турско владичество ваши братья. Съ придобиването на тѣзи — minimum — человѣчески правдини вий би могли поне живота, имота и честьта си да оздравите до една стьпенъ: тѣ все ще бѫдѫтъ една преграда на турскитѣ злоупотрѣбления, колкото слаба и да бѫде тя. Затова вий енергически настойте да ви се дадѫтъ и оздравятъ тѣзи правдини искайте ги съ най-голѣмо налѣгание и отъ самата Порта и отъ представителитѣ на великитѣ дьржави. Тѣ немогѫтъ да ви ги откажатъ когато актътъ, който ви ги подарява, носи подписитѣ на тѣхнитѣ правителства. Та най-послѣ ако другитѣ откажятъ да удовлетворятъ тъй легализиранитѣ ви желания, то представительтъ поне на оная братска дьржава, съ оржжието на която се добихѫ тѣзи правдини за васъ, не може да не настои за да ви се оздравятъ тѣ. Не се бойте когато стѫпвате и дѣйствувате на легална почва; Вашитѣ желания немогѫтъ да бѫдѫтъ освѣнъ приети и удовлетворени. При това изнасяйте предъ очитѣ на свѣта всичко що теглите. Незамълчавайте

никое отъ злоупотрѣбленията, които ви се правятъ. Знайте, че колкото повече скривате злоупотрѣбленията и варварскитѣ дѣла на мжчителитѣ си, толкозъ повече ги насьрдчявате въ да ви ги правятъ. За всяко престжпление и насилие дерзновенно откривайте на самата централна власть въ Цариградъ, па, ако е нуждно, и на представителитѣ на Силитѣ. Тъй заявленията ви могжтъ да бѫдѫтъ съ по-голѣма тяжесть и да иматъ по-добри резултати, отколкото ако очаквате удовлетворение и защита отъ *Кефа* на на нѣкой подълъ *Каймакаминъ* или *Мютесарифинъ*.

Главното обаче и най-необходимо сега нѣщо е да умѣете да запазите народ остьта и вѣрата си и въ послѣднитѣ тѣзи години на робството си, тъй както сте ги запазили въ продължение на петь столѣтия. Вий знаете, че първото достойнство на наший народъ се показа въ това, гдѣто той въ едно най-жестоко петвѣковно робство, поставенъ въ несносни за сжществуванието си условия, преслѣдванъ отъ всякадѣ отъ неприятели и безъ да е ималъ ни най-малка защита отъ негдѣ, можалъ е да истърпи всички люти гонения и да запази езика, народностьта и вѣрата си. Това биде критериумътъ на жизненнитѣ сили на тоя народъ. То доказа, че го чака добро бѫдѫще и осуети много планове, както на самитѣ му владѣтели, тъй и на другитѣ враждебни на народностьта му елементи. Понеже и Вий можахте до сега да излѣзете побѣдители въ борбата за запазванието на нацмоналностьта и религията си, то за Васъ било би грѣхъ смьртенъ, ако на край време се вплетете въ нѣкоя отъ поставенитѣ отъ недоброжелателитѣ Ви примки и се отцѣпите отъ народа и вѣрата си; за това би Ви осѫдили и потомство-

то и историята. Ето защо азъ обращамъ сериозното Ви внимание върху този толкозъ важенъ въпросъ, като прибавямъ че, ако запазите въ туй критическо за народа ни време вѣрата си, езика си, народното си име, Вий сте извършили всичко и за придобиването на свободата си. Затова поддрьжте съ всичкитѣ си сили народнитѣ ви училища; старайте се за тѣхното унапредване и за отварянето имъ тамъ гдѣто несѫществуватъ. Учѣте се на майчиний си езикъ и на езика, който ви сѫ оставили народнитѣ Просвѣтители — славата на Македония и на цѣла България. Въсхваляйте Бога въ церквитѣ си презъ български уста и съ българска рѣчь. Знайте всякога, че неумиратъ онѣзъ народи на които езикътъ, народностьта и вѣрата живѣятъ и се облѣгатъ на едно народно образование. А нашето висше духовно началство, като единственното, което може явно да упражнява влиянието си надъ цѣлъ Българский народъ, длъжно е да ви подкрѣпя и подпомага въ старанията ви полагани за тѫзи цѣль

Съ това заедно азъ препоржчвамъ на вашето внимание и бдителность строгото пазение отъ разнитѣ апостоли и чужди агенти, които крьстосватъ сега изъ вашето отечество. Трѣбва да знаете че тѣзи чужди за народностьта ви людье немогѫтъ да ви мислятъ доброто; тѣ имѫтъ свои особенни цѣли, свои политически планове и васъ, както казахъ, гледатъ да пожертвуватъ на тѣзи си планове. Въсползувани отъ беззащитното ви положение, освенъ католишкитѣ и други пропаганди, на които подъ покривалото на духовното имъ послание, криятъ се пакъ политически цѣли, въ нещастната ви страна сѫ се появили и може за напредъ още повече да се появятъ политически иностранци

агитатори, които съ обѣщания, че ще ви облегчятъ положението, съ представяние на едно лъскаво бѫдѫще за васъ, гледатъ да ви тласнятъ въ нѣкои безисходни приключения и тъй да направятъ земята ви плячка на тѫзи или онѫзи държава, а васъ да направятъ вѣчни свои робье. Отъ таквизито мнимо благодѣтели и доброжелатели строго да се пазите; невѣрвайте никога на тѣхнитѣ думи и обѣщания; изгонвайте ги далечь отъ себе и съ твърдото отблъсквание на тѣхнитѣ лоши за васъ замисли дайте имъ да разберѫтъ, че вие по-добрѣ отъ тѣхъ знаете гдѣ лѣжи спасението ви, и че тѣ нѣмѫтъ работа между васъ. Пазѣте се като отъ огънь отъ тѣзи ваши маскируванни врагове, които имѫтъ за цѣль да ви освободятъ отъ едно робство и да ви надѣнятъ друго, може-би по-дълготрайно. Колкото за Гърцитѣ и тѣхнитѣ тенденции за погърчванието на страната ви, тѣ немогѫтъ да ви бѫдѫтъ тъй опасни както бѣхѫ преди; защото неправятъ пари вече грьцкитѣ лъжи и интриги. Самитѣ турци познахѫ, че Гърцитѣ имъ били още по-невѣрни и че всичко що вършили подъ булото на вѣрность и искренность вършили го въ своя полза, а въ вреда на агитѣ. Затова вий можете рѣшително да отблъскате вся ко вредително за васъ дѣйствие отъ страна на лукавитѣ гърци и на тѣхното духовенство; длъжность ви е да защищавате народнитѣ си интереси, да не оставяте да ви се затварятъ церквитѣ и училищата и да се гони народното ви духовенство. На основание на 62-ий членъ отъ самийтъ Берлински Договоръ можете да изгоните всички грьцки попове и владици, ако рѣкѫтъ да ви се налагатъ, и да познавате за па-

стири само назначаванитѣ отъ нашата Екзархия.

Това е което исками отъ васъ, мили македонски братья, ако настоящето положение не ви позволява повече да направите. Но и съ това извършено отъ ваша страна, ако умѣете да защитите народностьта, езика и вѣрата си и съхраните страната си като дѣлъ отъ общото наше отечество, догдѣ да стане присъединението ви съ свободнитѣ ви братья, вий сте испълнили длъжностьта си къмъ отечеството; а това имами право да очаквами отъ васъ като Българе. Немислѣте, че другитѣ ви свободни и полусвободни братья немислятъ за васъ и че не ги боли сърдцето за вашата страна. Не! На всякой родолюбивъ Българинъ е мила и скжпа тая хубава, нъ нещастна страна, която е родила ония двѣ велики души, които прославихж не само народа и отечеството си, но и цѣлото славянство. Тя е святиня за всички насъ и нея трѣбва съ каквито и да било жертви да искупимъ отъ неприятелскитѣ ржцѣ. Ако сега вашитѣ братья оставатъ съ свързани ржцѣ предъ вашитѣ страдания, то е защото не сж се още окопитили въ силитѣ си и защото не му е още времето за дѣйствие. Това обаче не трѣбва да ви отчайва.

29-ий Юлия 1879

ПИСМО VII

До Българското Народно Духовенство.

Нѣма съмнѣние, че духовенството може да играе твърдѣ важна роль въ рѣшението на народни

въпроси. То участвува въ управлението на народнитѣ сѫдбини и може да му бѫде всякога полезно, ако въ дѣятелностьта си се въодушевлява отъ принципа да служи вѣрно и искренно на отечеството си. Неоспоримо е тъй сѫще и грамадното значение, което може да има въ преслѣдването и постигането на цѣльта за нашето пълно освобождение; понеже то е единственний классъ отъ обществото, който съ най-близский си достѫпъ у народа може да прокара даже въ най-заспалата му часть всяка благотворна и полезна идея. То може лесно да настрои, да приготви и да поведе народа нататъкъ накѫдѣто го викатъ отечественнитѣ интереси. Затова и азъ съ туй си писмо се обрьщамъ къмъ нашитѣ духовни пастири и ги призовавамъ да обърнатъ вниманието си върху днешното неотрадно положение на народа и, като сѫщи негови синове, да принесѫтъ услугитѣ си за да се наслѣди това положение отъ друго основано на народнитѣ желания. Немислѣте, народни Пастири, че за духовната мантия е срамотно да служи на отечеството и вънъ отъ церковнитѣ двери. Не! Напротивъ туй служение на отечественнитѣ интереси ще бѫде най-голѣмото украшение на духовнийтъ ви санъ, най-главната ви препоржка предъ съвременното общество и предъ идущитѣ поколѣния.

Като Пастири и отци отъ сѫщий и на сѫщий народъ, Васъ очакватъ сериозни трудове въ предлѣжащата народна борба за довършване дѣлото на нашето освобождение. Думата не е само за висшето духовно началство: въ тѣзи трудове може да участвува и найдолнийтъ вашъ чинъ. Въ испълнението на възлагаемитѣ ви тукъ длъжности, ний исками да видимъ у ва-

съ примѣръ на самоотверженность, на горещъ патриотизмъ, на вѣрно и безкористно служение роду си. Многогодишната борба на народа за черковна независимость се увѣнча съ сполука и докара настоящата за политическа независимость. Народътъ предприе тази борба, не съ цѣльта да промѣни едни калимавки съ други, но отъ силното желание да се сдобие съ еднокръвно духовенство, което да сподѣля щастията и нещастията съ него, да брани интереситѣ на отечеството, да участвува въ рѣшението на въпроси отъ общенародна полза. Тогава ненавличатъ ли на себе най-строго осѫждение всички ония пастири, които би останѫли равнодушни при всяко народно движение съ възвишенна цѣль, а най-вече при предстоящата намъ борба за животъ или смьрть? Какъ ще нарѣчемъ такивзито пастири, ако не безполезни членове на обществото, недоброжелатели на народа комуто принадлежатъ?

Не духовни Отци, не! Далечъ да бѫде отъ Васъ всяка мисль за неиспълнение на възлаганитѣ ви отъ отечеството длъжности! Вий трѣбва да знаете, че народътъ ви има нужда отъ духовенство нъ отъ духовенство патриотическо, духовенство готово всичко да жертвува за народното добро, и таково духовенство трѣбва да намѣри въ Васъ. Вий сте длъжни отъ висотата на званието си да подкрѣпяте, насьрдчвате и подпомагате народа въ всяко полезно предприятие и най-много въ великото дѣло, което му предлежи да извърши сега. Вий сте апостоли на Словото Божие и на християнскитѣ истини, но като Българе отечеството ви налага да бѫдете и апостоли на свободата, апостоли на народното единство. При Спасителевото Е-

вангелие вамъ се прилага и Евангелието на свободата и на нашето единство. Него проповѣдайте отъ Христовитѣ Двери, отъ духовнитѣ си катедри и въ всякой градъ и село, въ всяка кѫща, като начнете отъ Княжеский палатъ до послѣднята колиба на Българина. Покажѣте че въ него лѣжи спасението ни и гледайте да го запечатите дѫлбоко въ всяко Българско сърдце. Гдѣто и да бѫдете нека на жезълътъ ви е написана пашата свобода, на Христовий Крьстъ, който носите на гѫрди — нашето единство, а на пастирската ви свѣтла корона — славата и величието на България. Самитѣ наши Просвѣтители Св. Кириллъ и Методий ви даватъ най-бляскъвъ примѣръ за вѣрно служание на отечественнитѣ интереси и при духовното звание. И тѣ духовни пастири, и първи посадихѫ въ нашето отечество семечата на християнството; но като Българе тѣ извършихѫ за народа си дѣла отъ най-високъ патриотизмъ: съставихѫ ни азбука, написахѫ ни книги, научихѫ ни да се молимъ Богу на езика си. А кой не знае че на тѫзи азбука, на тѣзи книги и тѫзи вѣра ний длъжимъ сѫществуването си днесь като народъ? Кой не познава че тия скѫпоцѣнни срѣдства можяхѫ да защитятъ народностьта ни по-добрѣ, отколкото ако бѣше се оставила да я пази цѣла армия въ единъ периодъ отъ цѣло тисящелѣтие? Можело ли е друго, освѣнъ патриотическо българско сърдце да се проникне тъй дълбоко въ нуждитѣ на народа си и да принесе въ неговий организмъ такъвъ жизненъ сокъ, който му поддържа́ живота до сега и ще го поддържи за всегда? Не е ли тогава свята длъжность да принесете и вий услугитѣ си на отечественнитѣ

ползи да засвидѣтелствувате патриотизма въ едно толкозъ священно дѣло, каквото е дѣлото за народното освобождение и объединение, за въздиганието на българската държава?

Ний имами вече славни примѣри и отъ самоотверженность и самопожертвувание показани отъ духовни наши герои. Предъ очитѣ ни сѫ дияконътъ *Василий Левский* и *Отецъ Харитонъ*, двама велики поборници за нашата независимость, които съ юнашка рѣшителность проповѣдвахѫ и работихѫ за свободата на народа тогава, когато неприятельтъ бѣше още въ всичката си сила, и съ геройската си най-послѣ смьрть увѣнчахѫ патриотическитѣ си подвиги. Не сѫ ли таквизито души, съ които може да се гордѣе едно народно пастирство? Не е ли достойна за подражание самоотверженностьта на тѣзи апостоли и мѫченици на свободата въ служението имъ на отечеството? Ако Левский и Харитонъ се рѣшавахѫ да работятъ за свободата на народа си когато сѫществувахѫ и бѣсилици, и тьмници, и инквизиционни мѫки, то простателно ли ще ви бѫде да не станете и ви поборници на тѫзи свобда, когато васъ не ви достига вече рѫката на неприятеля? Тогава служението за свободата на отечеството бѣше свьрзано съ смьрть, а вашето сега е свьрзано само съ трудове, лишения отъ спокойствие и други дребни пожертвования. Грѣхъ би било слѣдователно и предъ Бога и предъ отечеството, ако вий неземяхте праведний си дѣлъ въ народната борба за независимъ политически животъ.

И по званието си и положението, което дьржите въ народа, вий трѣбва да бѫдете отъ пьрвитѣ дѣйци и водители въ великото наше дѣло. Оттамъ

ний не безъ право исками инициятива отъ васъ въ много народополезни учреждения, които времето би изискало. Исками да бждете основатели, подкрѣпители и распространители на всичко онова, което по единъ или по другъ начинъ спомага за осѫществението на народната цѣль. Исками Н. Блаженство Духовний ни Началникъ да бодрствува надъ интересите на цѣлий ни народъ и най-строго да ги защищава. Исками митрополити и епископи да държятъ първо мѣсто въ разнитѣ общества, които трѣбва да се устроятъ било за приготовленията на народа, било за събиранието помощи, било за изнамирание на средства какъ по-скоро и по-лесно да се постигне желанието ни. Исками священници, като Петра Амиенский, които да ходятъ да проповѣдватъ дѣлото ни въ самата масса на народа и да го подбуждатъ на дѣятелность и постоянство за сполучното рѣшение на това дѣло. О! Народни Отци! Спрѣте се тукъ по-надълго и размислѣте върху какво поприще, въ каква борба призовавамъ участието и помощьта Ви! Мислѣте, че тая борба е борба за животъ, борба за независимото сѫществувание на народа, който Ви е родилъ и отхранилъ, който се е борилъ много години за Вашата независимость и отъ сѫдбата на който зависи Вашата частна сѫдба. Мислѣте, че отъ побѣдата въ тѫзи борба зависи пълното освобождение на народътъ Ви, неговото съединение подъ защитата на единъ отеческо правителство, трайното сѫществувание на Господарството му. За това поставѣте се на висотата на едно патриотическо достойно духовенство и съ готовность понесѣте възложенитѣ Ви трудове. Хвърлѣте отъ себе спокойствия и удоволствия; презрѣте

раскошества, суетни почести и велелѣпия. Нетърсѣте славата си въ блѣсъка на сановетѣ, а я търсѣте въ заслугитѣ си къмъ отечеството. Негледайте на народа си като на слѣпо орждие само за господствувание надъ него, нъ гледайте всѣкога да му бждете полезни и да му неотказвате помощьта, която бихте могли да му принесете. Излѣзте рѣшително на сцѣната като дѣйци за свободата на народа; посвятѣте себе въ служението на отечественний олтарь; несѣте високо прѣпореца на народното съединение подъ еднаква политическа свобода; извършѣте най-послѣ всичко, щото сте длъжни да извършите въ приготвението на едно честито бждще за наший народъ,

Вашето обаче значение въ рѣшението на народнитѣ сждбини става още по-грамадно сега, когато политическо единство у насъ несжществува и вий сми длъжни чрезъ черковното си единство да поддържимъ природнитѣ свръзки между всяка чясть отъ народното тѣло. Вий трѣбва слѣдователно да бждете съединителната нервъ между тѣзи части. Вамъ се възлага да поддържите съобщенията между всичкитѣ си съотечественици гдѣто и да бждатъ тѣ, да докарвате въ хармония дѣйствията и стрѣмленията имъ, за да имжтъ тѣ единъ и сжщий резултатъ. Самото първо Народно Събрание съ провъзгласяването на черковното единство за цѣлий български народъ припозна по най-тържественъ начинъ неговата необходимость и значението му върху сждбинитѣ на общето отечество. Органитѣ на туй черковно единство сте вий и Ваша длъжность е да го подкрѣпяте и разумно управлявате за да докара то въ успѣха на общото дѣло ожидаемитѣ отъ него ползи.

Наконецъ не могж и азъ да необърна вниманието на висшето ни духовно началство върху повдиганийтъ вече нѣколко пжти въпросъ за премѣстваниие сѣдалището на Екзархията пакъ въ Цари-градъ, макаръ че обѣмътъ на писмото ми не позволява да го разгледамъ съ слѣдуемата обстоятелственность. Дѣйствително, настоящето наше положение и строгата защита на народнитѣ интереси въ останжлитѣ подъ прямото владичество на Султана земи налагатъ найповелително щото духовното ни сѣдалище да бжде непременно въ Цари-градъ. Днесь всякой вижда, че Българитѣ нито отъ Сѣверна България, нито отъ Южна могжтъ да станжтъ Гърци, католици и пр. Не е тъй обаче въ нещастната Македония и въ часть отъ Тракия, гдѣто разни враждебни елементи воюватъ съ народностьта ни. Тамъ нашитѣ достойни за съжалѣние еднородци нѣмжтъ нито свое правителство да ги подкрѣпя, нито сила да се защитятъ, та могжтъ да се погълнжтъ въ борбата, ако не имъ се даде ржка за помощъ, поне за туй което може да имъ се направи. Ако днесь сждбата ги е осждила да пжшкатъ още подъ ярема на едно несносно робство, то нетрѣбва ли поне въ духовната си независимость да намѣрватъ всяка законна защита, всяко възможно облегчение въ нещастията си? Чрезъ кого другаго, ако не чрезъ народното си духовенство, ще могжтъ тѣ да си защитятъ вѣрата, езика и народностьта, да се сдобиятъ съ народни пастири и учители, и да се учатъ и просвѣщаватъ на езика си? Въ народното свое духовенство тѣ трѣбва да намѣрятъ подпорка не само срѣщу притѣсненията на омразното фанариотско духовенство, но и срѣщу разнитѣ чужди

апостоли и агенти, които сж тръгнали изъ земята имъ за да гледатъ веднажь за всегда да ги откжснатъ отъ насъ и да ги завладѣятъ. А понеже всичкитѣ непрятелски интриги, козни и дѣйствия ще имжтъ почвата си въ Цари-градъ, то ний сми длъжни да имами и тамъ единъ центръ за защитата на народнитѣ си интереси, длъжни сми да премѣстимъ тамъ сѣдалището на духовното наше началство, което, като представитель на цѣлъ народъ, да може да употрѣбява всичкото си влияние и тяжесть за подкрѣпление на нещастнитѣ наши братья. Съ силата дори и на самий берлинский договоръ Началникътъ на нашата Иерархия може да настои при Портата да проводи свои владици на всждѣ гдѣто има Българе и тъй да докара конечното рѣшение на церковний ни въпросъ. Ний призовавами Н. Блаженство Екзархътъ който не веднажь е давалъ доказателства за просвѣтенний си патриотизмъ, да обърне надлѣжното внимание върху този въпросъ и да побърза да извърши потрѣбното.

Тѣзи сж народни пастири, Вашитѣ длъжности къмъ дѣлото за свободата и единство на народа. Ако вий покажите присърдие и готовность да ги испълните, ако принесете означенитѣ въ туй отношение услуги отъ Васъ, вий ще заслужите уважениетo, признателностьта на народа си. По този начинъ ще испълните единъ священъ дългъ къмъ отечеството и ще се оценажете истински народни пастири и благодѣтели. Тогава разбираме ний що значи народно единокръвно духовенство. Тогава разбираме защо се избрилъ народатъ толкова години за свои народни пастири.

Софія 31-ий Юния 1879.

ПИСМО VIII.

До Българскитѣ Публицисти.

Едно отъ най-полезнитѣ и най-хубави учреждения на които се радватъ съвременитѣ нобразовании общества, безъ противорѣчие, е свободата на печата. Свободний печатъ — най-голѣмото завоевание на новата цивлизация — играе твърдѣ важна роль въ политический и нравственний животъ на народитѣ: той е тълкователтъ на мнѣнията, стрѣмленията и желанията на нацията, която представлява, мѣрилото на умственото ѝ движение, здравийтъ ржководитель на сѫдбинитѣ ѝ. Той се досѣга безъ стѣснение до всички жизненни интереси на страната си, посочва опастностите които би заплашвали тѣзи интереси и работи за отстранението имъ. Той излага предъ сѫда на общественото мнѣние всяка постѫпка, всяко дѣйствие на правителството, и законнитѣ отъ тѣхъ поддържа, а незаконнитѣ отблъска, като се старае при това да не допуска нигдѣ своеволията. Той изнася безпристрастно предъ очитѣ на публиката злоупотрѣбленията съгледани въ административний механизмъ, нравственно наказва тѣзи които ги струватъ, безъ да об ръща внимание, ако тѣ произлизатъ и отъ високопоставени личности. Най-главното обаче той е представителтъ на общественото мнѣние, на народната воля. Оттамъ предъ съвременната цивлизация падатъ малко по-малко подлитѣ цензури — отпечатъкъ на деспотизмъ и произволъ — съ които се свързва езикътъ на свободното говорене и писане. Защото

днесь висшата власть въ всяко образованно и конституционно общество е общественното мнѣние. А общественно мнѣние, което умѣе да цѣни авторитета и достолѣпието си, представлява се отъ свободенъ, високостоящъ въ умственно отношение печатъ. Ето защо ний ненамирами думи да изразимъ благодарностьта си къмъ първото наше Народно Събрание за гдѣто украси Конституцията на българското княжество съ свободата на печата, свѣтилото за доброто, полезното и възвишенното, а бичьтъ за злоупотрѣбленията, подлоститѣ и своеволията. Справедливостьта го изисква даже да отдадемъ приличната похвала и на европейската международна комисия за „Източна Румелия,“ която въ туй отношение постжпи най-благосклонно къмъ страната като гарантира въ Органическийтъ ѝ Уставъ свободата на печата. Затова българскитѣ публицисти нѣма освѣнъ да се радкатъ на тази толкова драгоцѣнна за тѣхъ свобода и да черпятъ въ нея енергия и ревность въ испълнението на длъжноститѣ които имъ налага благородното тѣхно поприще.

Казаното ни до тукъ, Г-да български публицисти, бѣше необходимо за да покажемъ по-ясно какви длъжности Ви проистичатъ отъ настанжлата нова за Васъ епоха и до колко е важно поланието ви особенно при условията на днѣшното положение на народа. Дѣйствително, нищо друго не е въ състояние да хвърли толкозъ свѣтлина върху дѣлото ни както и върху пжтя, който трѣбва да се слѣдва за честитото му искарване, колкото печатътъ. Серисозний само печатъ може да обрисува съ най-рельефни черти положението, да покаже добритѣ и ло-

шитѣ му страни и да поведе народа нататъкъ нагдѣто го викатъ добрѣ разбранитѣ му интереси. Затова, като интелегентни синове на отечеството си, посвятѣте себе на драговолното испълнение на високитѣ Ви къмъ него длъжности. Съобразѣте се съ духътъ на времето, въоружѣте се съ свободолюбивитѣ начала на вѣка въ който живѣемъ, въсползувайте се въ служението си на народнитѣ интереси отъ дадената Ви свобода за го орение и разисквание и развийте широко дѣятелностьта си за народното добро. Проникнѣте се добрѣ отъ народнитѣ нужди и енергически настоявайте за удовлетворението имъ. Смѣло развивайте въ стълповетѣ на листоветѣ си всички наши жизненни въпроси, старайте се за всестраното подобрѣние на отечеството и за излѣчение на останжлитѣ му отъ робството рани. Откривайте предъ очитѣ на народа всички злонамѣрени планове на неприятелитѣ и показвайте срѣдствата за осуетяванието имъ. Но най-главно развивайте предъ очитѣ на цѣлъ български народъ знамето на неговото съединение подъ защитата на единъ господарь на едно правителство, на едни закони и на еднаква свобода. Защото по-добрѣ отъ всякого знаете че печатътъ най-силно защищава великитѣ народни въ-проси и съ благоразумното си отнасяние къмъ тѣхъ, съ влиянието си надъ общественното мнѣние, съдѣйствува не малко за по-скорото и благополучното имъ рѣшение. Много даже въпроси перото е рѣшавало безъ помощьта на сабята.

Освѣнъ това ний изискваме и отъ Васъ, г-да публицисти, както го поискахме и отъ нашего Ми-ховенство, да употрѣбите срѣдства съ които распо-

лагате за поддържанието на естественнитѣ връзки между тъй искуствено раздѣленитѣ части на нашето отечество. Вий сте длъжни да обобщите идеята за нашето съединение въ едно политическо цѣло измежду всичкитѣ ни съотечественици, да управяте стрѣмленията и дѣйствията имъ тъй, щото еднаквитѣ имъ мотиви да имѫтъ и еднакви слѣдствия, и да ги неоставяте ни минута да изгубватъ отъ очи общата цѣль. Това ще има твърдѣ силно влияние въ успѣхътъ на народното дѣло, защото неоспоримо е че щасливото доискарвание на това дѣло може се постигнѫ сѫмо съ съединенитѣ сили на народа. Нека прочее въ свободний нашъ печатъ намѣримъ онуй срѣдство за съобщение, щото еднакви мисли, еднакъвъ духъ и еднакви вдѫхновения да владѣятъ на всякждѣ изъ общото отечество на Българина.

Ний желаемъ още да държите народа постоянно въ течението на въпроса за неговата обща политическа независимость, да го запознавате съ всичкитѣ фази презъ които преминува той и да възбуждате у него дѣятелность съотвѣтствующа на времето и обстоятелствата. При това намъ би било драго, ако въ колонитѣ на народнитѣ листове срѣщахми приканвания за устрояванието на различни дружества, благодѣтелни общества и каквито и да било полезни предприятия, посвятени специално на народната цѣль. Тъй сѫщо съ радость бихми посрѣщали да се отварятъ тѣзи сѫщитѣ колони за събрание на подаряванитѣ за тѫзи цѣль доброволни помощи, които, мѫдро управлявани, ще бѫдѫтъ отъ грамадна полза на времето си.

Не е да незнаете, Г-да публицисти, и това че

ний станѫхми жертва въ Берлинский Конгресъ най-много отъ невѣжеството въ което се намѣрихѫ представителитѣ на великитѣ държави относително до нашето отечество, и отъ кривитѣ понятия, които тъй или инакъ бѣхѫ си съставили за народа ни и за неговитѣ стрѣмления. Фактитѣ показахѫ даже че Европа е била до такъвъ стьпень криво увѣдомена за насъ, щото на основание на представенитѣ ѝ отъ нашитѣ зломисленници най-лъжливи статистически данни се е рѣшила да създаде областьта нарѣчена „Източна Румелия,“ като е мислила че българский елементъ въ нея съставлява меншенството въ сравнение съ другитѣ елементи взети вкупъ, когато голата дѣйствителность доказа испослѣ на самитѣ членове отъ международната комисия, че тѫзи область не е и неможе да бѫде освѣнъ българска. Нашитѣ неприятели и до днешенъ день непреставатъ отъ да обращатъ въ своя полза невѣжеството на Европа касателно до истинното положение на работитѣ въ Истокъ. Тѣ и до сега лъжатъ съ измислици общественото мнѣние, приписватъ на народа ни най грозни дѣла, описватъ ни съ най-мрачни краски, каквото да недопустнѫтъ да се добие съчувствието на Европа къмъ дѣлото ни. Ваша длъжность е да освѣтлявате публичното мнѣние върху истинното състояние на нашето отечество, да давате вѣрни и точни свѣдѣния за всичко що се касае до насъ, каквото да неможе Европа да се заблуждава въ истината. Вий сте длъжни да дѣйствувате за събарянието на заблужденията и предразсѫдъцитѣ които имѫтъ за насъ европейскитѣ държави. Вий трѣбва да оправдаете предъ сама Европа законнитѣ

ни желания и стрѣмления, да докажете че сме народъ способенъ за цивлизация и за самоуправление, да я увѣрите, че нищо друго нежелаемъ освѣнъ свободата на отечеството си и че придобиването на тѫзи свобода е въ интересътъ на трайний миръ на Истокъ, въ интересътъ на человѣческий прогрессъ. Ако умѣете да посвѣтите на туй поле една разумна и достойна за уважение дѣятелность. Вий бихте принесли голѣми ползи въ народното дѣло съ придобиването на наша страна общественното мнѣние на Европа. Като доказателство на това и като примѣръ за подражание иде сама да се препоржча достоуважаемата английска газета „Дейли Нюсъ" въ която намѣрихѫ приемъ безпристрастнитѣ изложения на г. г. Скайлера, Макъ-Гахана и пр. върху турскитѣ свирѣпости въ България, и която съ издаването на свѣтъ на тѣзи само изложения привлѣче състраданието къмъ нашитѣ мѫки не само на английский народъ, но и на цѣлий образованъ свѣтъ.

А да изражавате сега праведнитѣ желания на народа, да защищавате гдѣто и да било неговитѣ интереси и да работите за свободата на отечеството, нѣма кой да Ви въспира, нѣма отъ кого да се боите. Васъ Ви недостигатъ прежнитѣ тъмници, мѫкитѣ и заточенията на неприятеля. За Васъ несѫществуватъ гнуснитѣ турски цензури. За Васъ не е вече онуй време, когато сѫдбата на българский публицистъ зависяше отъ кефа на този или онзи паша, на този или онзи клеветникъ, и когато за най-малкото издаване на гласа си въ защита на народенъ интересъ, той си навѣваше хиляди бѣди на главата. Вий сте освободени отъ този грубъ

произволъ, Вашийтъ езикъ е развьрзанъ. Изострѣте прочее перата въ дадената Ви свобода и турѣте българский печатъ на висотата на благородното му послание.

Ние никога не бихми простили да се остави наший печатъ да кисне още въ досегашнето си унижено положение. Самитѣ условия на новийтъ ни животъ не би търпѣли това. Вий знаете че вслѣдствие на послѣднитѣ събития въ отечеството ни нашийтъ народъ е станжлъ доволно популяренъ въ образований свѣтъ. Всждѣ искатъ да знаятъ нѣщо за този тъй внезапно искокижлъ на политическата сцѣна младъ народъ, всѣки се интересува да чуе що става съ него, всѣки е любопитенъ да види какъ ще се свърши почнатата съ него драма. Оттамъ нашитѣ народни органи добиватъ една особенна важность, една, тъй да се каже популярность въ иностранний свѣтъ, каквато не сж имали по-напредъ, и която трѣбва да подкрѣпятъ съ постоянното освѣтлявание публиката върху всичко що се върши и що се предполага да се върши у насъ. Оттамъ българската журналистика би се показала достойна за най-строго осждание, ако пренебрѣгне толковато си наши жизненни въпроси и отиде да се занимава по прежнему съ лични расправии и нападения, съ безсмисленни творения, които не иде инакъ да нарѣчемъ освѣнъ бабини деветини и които служатъ сàмо да заблуждаватъ публиката. Никой сериозенъ журналъ не може сега се извини съ това, че не му е позволено да се занимава съ тоя или оня въпросъ или че нѣма за какво да се пише. Сегашното положение на народа самó дава изобиленъ материялъ за нашата журналистика. Да се поддържи, както казах-

ми, единството между раскжсанитѣ части на народа, да се предпазватъ да не стане нѣкоя отъ тѣхъ жертва на неприятелитѣ, да се укрѣпи въ тѣхъ духътъ на братството и на съгласието, да се призовжтъ задружнитѣ сили на народа за рѣшение на общата задача, отъ една страна, и да се повдигне търговията, земледѣлието и промишленостьта, да се распространи народното образование, да се улучши благосъстоянието на народа и пр. и пр, отъ друга; — ето толкова и толкова важни въпроси съ които трѣбва да се занимава нашийтъ печатъ. Ако обаче нашитѣ публицисти безъ да обращатъ внимание на народното положение продолжаватъ пакъ да пълнятъ листоветѣ си съ нищожни и безполезни предмѣти, тѣ ще покажатъ че неумѣятъ да цѣнятъ високото си послание, нито подарената имъ свобода и съ това ще навлѣчатъ унижение на себе и на народа когото представляватъ. Ний сми взискателни и твърдѣ взискателни къмъ сегашнитѣ наши публицисти, защото цѣнимъ свободний печатъ въ пълната му стойность и знаемъ какво може да ни принесе той. Ний познавами че той е най-голѣмий неприятель на тъмнината. Ний знаемъ че той е центрътъ на общественото мнѣние. Спрѣте да замълчи печата, и всичко е тъмно, неизвѣстно, а публиката безъ сила. Безъ него нѣма народна воля, нѣма свобода. Безъ него законитѣ се злѣ обработватъ и злѣ приспособяватъ. Нѣма найпослѣ движение, нѣма напредъкъ въ человѣческитѣ общества безъ свободата на печата, безъ свободата на мисление и говорение.

Таквизъ сж, Г-да български публицисти, вашитѣ длъжности при сегашното положение на народа

и при стрѣмлението му за едно по-честито бѫдѫще. Надѣвами се че, като просвѣтени патриоти, вий на драго сърдце ще поднесете на отечественното дѣло ожидаемитѣ отъ васъ услуги, като съвѣстно испълните показанитѣ ви длъжности. Съ това не само че ще заслужите признателностьта на отечеството, но органитѣ ви ще станѫтъ представители на единъ достоенъ за уважение български печатъ.

2-й Августъ 1879 г.

ПИСМО IX.

До Депутатитѣ въ идущитѣ двѣ Народни Събрания.

Още малко време и избранитѣ депутати на народа отъ Сѣверна и Южна България, свикани въ двѣтѣ наши столици, ще почнатъ своитѣ парламентарни разисквания за устройството на привелегированнитѣ части отъ нашето отечество. Още малко време и отъ двѣтѣ трибуни на нашитѣ камари ще заговорятъ устата на български оратори за оползотворение на всяко отъ даденитѣ ни права, за окончателното ни и правилно устройство въ новото наше положение. Столицата на независима България за прьвъ пѫтъ ще види въ оградитѣ си законодателно събрание отъ народни представители. Прекраснитѣ брѣгове на окървавена Марица тоже за прьвъ пѫть ще чуятъ българското слово да защищава свободно интереситѣ на мѣстото, правата на потъпканий народъ и да диктува законоположения по които трѣбва

да се управлява областьта, която дипломатитѣ създадохѫ и кръстихѫ съ името „Източна Румелия.“ Тѫзи сѫщата Марица, която преди три години бѣше погрозняла отъ издвигнатитѣ покрай нея бѣсилници и носеше да закопае въ неизвѣстность падналитѣ отъ тѣзи бѣсилници трупове на толкозъ невинни жертви, подиръ малко гордо ще повдига вълнитѣ си при видъ на събранитѣ около нея български представители, които ще могатъ, макаръ въ извѣстна доза, да разпекватъ за сѫдбинитѣ на народа когото представляватъ. И още по-поразителното е, че зданието въ Пловдивъ което преди три години бѣше видъ ешафотъ за българскитѣ мѫченици, това сѫщото здание е преобърнѫто сега на камара която дѣйствителностьта непозволява другояче да нарѣчемъ освѣнъ *българска*, гдѣто, разбира се, нашитѣ интереси ще държатъ всякога първо мѣсто. Нека обаче народътъ незабравя кому длъжи за тѫзи щастлива промѣна.

Правдата го изисква́ще, щото у насъ да има едно събрание, една трибуна, за да се нераспокѫсватъ малкото и безъ туй интелигентни сили на младий нашъ народъ и за да можемъ по́-скоро да се развиемъ въ парламентариий животъ при епохата на политическото си възраждание. Но като намъ било писано за угодата на тѫзи, отъ които зависятъ сѫдбинитѣ на нещастнитѣ народи, дъ останемъ раздѣлени додѣто насгапатъ обстоятелствата въ които природата ще може да извоюва своето право, то на Народнитѣ Събрания въ двѣтѣ наши столици пада длъжностьта да гледатъ да направятъ до колкото е възможно по́-малко чувствителна тази временна раздѣла съ еднаквитѣ резултати въ дѣйствията и

рѣшенията си за отечественната полза. Като имамъ предъ видъ да напомня това съ настоящето си писмо до Васъ, Народни Представители, азъ искамъ, независимо отъ атрибунитѣ на Вашитѣ събрания опредѣлени въ двѣтѣ наши Конституции, независимо отъ законопроектитѣ които има да Ви се представятъ на разглеждание, независимо отъ въпроситѣ, като: построяване на пѫтища и желѣзници, канализирание на рѣкитѣ, устройството на фабрики и пр. и пр., и които трѣбва всякога да занимаватъ Народнитѣ ни Събрания, — азъ искамъ, думамъ, да обърна сериозното Ви внимание върху нѣкои само въпроси рѣшението на които считамъ колкото своевременно толкозъ и налѣжащо.

Първийтъ отъ тѣзи въпроси е опредѣлението на бюджетитѣ на двѣтѣ страни. Не ще и казвание че добрийтъ бюджетъ на всяка страна спомага твърдѣ много за общественното благоденствие. Онзи бюджетъ е достоенъ за уважение, който удовлетворява законнитѣ правителствени нужди, безъ да е въ тяжесть за страната и безъ да истощава до крайность нейнитѣ источници. Ако една държава харчи повече отколкото ѝ позволяватъ силитѣ, ако разноскитѣ ѝ надминуватъ доходитѣ ѝ, то народътъ осиромашава, а правителството дохожда до съсипвание и банкрутство. Държавнитѣ дългове които произлизатъ отъ тукъ оставятъ една смъртоностна рана за правителвтвото, което ги е правило и сѫ по-опасни отъ всякой вънкашенъ неприятель. Това е една стара аксиома, но която за зла честь не се слѣдва отъ глупавитѣ правителства. Живъ примѣръ за това имами у турското правителство, което отъ

незнаение на смѣткитѣ си, отъ лошето управление на финанцинтѣ си, отъ ненаситната алчность на пашитѣ му за грабежи, отъ неимовѣрнитѣ харемни разноски на Диванавътъ, докара турската държава до положението за което нѣма вече цѣръ. Затова, макаръ и млади въ политический животъ, нашитѣ правителства трѣбва още отъ сега да усвоятъ началата на политическата икономия за съставянието на своитѣ бюджети. Въ тѣзи бюджети нетрѣба да имѫтъ мѣсто никои безмисленни расходи, никоя безполезна расточителность. Народнитѣ Събрания трѣбва строго да бдятъ да неоставятъ ни послѣднята народна аспра да се потроши безъ полза. Това особенно сега се изисква, като съ икономията въ бюджетитѣ си ний трѣбва да запълнимъ онѣзи празднини въ доходитѣ на нашето отечество, които бѣхѫ слѣдствие на войната. Не е разумно още да се отавя погасяването на бюджетнитѣ расходи на нѣкои безсмислени стари или новосъздадани данъци, но трѣбва да се търсятъ нови источници въ раскриванието и разработванието на многото природни богатства на хубавото наше отечество. Всякой безсмисленъ или прѣтоваренъ данъкъ е тяжестъ за народа и прѣчки за развитието на промишленностьта му. Такивамиго данъци сѫ съсипителни за народа и тѣ никакъ нетрѣбва да се допущатъ. Добритѣ финанции изискватъ още най-мѫдра администрация и най-строгъ контролъ; защото тѣ сѫ жизнена сила за едно то сподарство, корѣтъ на всичко.

Като говоримъ, че трѣбва строго да се внимава въ опредѣлението на бюджетнитѣ расходи, ний неразбираме съ това не трѣбва да отпущимъ пари от

зоставимъ законнитѣ ония расходи на мѣстото си избѣгванието на конто може да има лоши слѣдствия за настоящето и бѫдѫщето благосъстояние на отечеството ни. Напротивъ ний исками да се нераспеляватъ безъ мѣсто и безъ полза доходитѣ ни, за да могатъ по-добрѣ да се посрѣщатъ тѣзи справедливи расходи. Исками нашитѣ депутати да бѫдатъ щедри и двърдѣ щедри не само въ отваряниeто на фондове за по-високи и специални школи, но и въ всичко онова съ което народътъ може да развие нравственитѣ си и вещественни сили и да улучши състоянието си. Добритѣ бюджети никога неисключаватъ полезнитѣ расходи за господарството и народа.

Съ разгледванието въпроса на нашитѣ бюджети иде естественно и въпросътъ за подобрѣние икономическото състояние на наший народъ. Всѣки знае че въ икономическо отношение ние стоимъ на найнизска стьпень, било вслѣдствие на невѣжеството ни, било вслѣдствие на неспособностьта, деморализацията и калпавщината на бившето правителство, което е имало за задача сѫмо безсовѣстната експлоатация надъ поданницитѣ си, безъ да е ни помислювало за подобрѣние на състоянието имъ. Народътъ отъ извънмѣрнитѣ налоги, и отъ необезпеченностьта на имота му е много закаднялъ. Търговията му отъ нѣмание на срѣдства за съобщение, отъ непрестанитѣ разбойничества на които е била всякога изложена, е останала ограничена въ незначителни размѣри. Земледѣлието, най-важната отрасль отъ промишлеността му, вслѣдствие на неумѣнието или нежелаването на нашитѣ владѣтели да въведатъ потрѣбнитѣ улучшения въ това искуство, стои още въ

първобитно състояние. Природнитѣ богатства на отечеството ни, вслѣдствие на невѣжеството и дембелника на агитѣ-управители, които като можели да живѣятъ на гърба на бѣдната рая не сѫ си давали трудъ да ги откриватъ и разработватъ, оставатъ закрити още за нашата индустрия и правителството ни. Тѣзи даже природни богатства, които оставатъ наявѣ и могатъ да доставятъ огромни ползи на мѣстото и правителството, като горитѣ и лесоветѣ, отъ недоброто имъ управление и безпощадното имъ експлоатирувание, отиватъ на опропастяванье. Длъжность на всяко наше правителство е да се занимае серизно съ всичкитѣ тѣзи икономически въпроси на страната. Длъжность е и на Народнитѣ Събрания да земѫтъ инициативата въ рѣшението на таквизъ жизненни питания, да посочватъ улучшенията които нашитѣ правителства трѣбва да въвеждатъ въ всякой клонъ отъ индустрията ни, за да може тъй да се възвиси народътъ до желаемата стъпень въ икономическо отношение, да си уздрави благосъстоянието и да стане богатъ. А това сѫщото ще се отрази и върху нашето господарство, защото: „богати подданници, богато царство, бѣдни подданници, бѣдно царство.“

Ний особно препоръчвами на вниманието на нашитѣ депутати подобрѣнието на земледѣлието въ отечеството ни. Народътъ ни като земледѣлически трѣбва да се постави въ състояние, съ помощьта на срѣдствата, които му подава съвременната агрикултурна наука, да извлича напълно ползитѣ които богатата производителность на земята ни може му достави. На Народнитѣ Събрания принадлежи да

обмислятъ какъ могжтъ по-скоро се отвори у насъ земледѣлчески училища и какви мѣрки да се зематъ за да се потикне на напредъ развитието на тази отрасль отъ нашата индустрия. Трѣбва още да се отварятъ фондове, земледѣлчески касси и дружества за подкрѣпление на нашитѣ бѣдни земледѣлци, и то най-вече на ония които вслѣдствие на войната се разсипахж и днесь нѣматъ възможность да продължаватъ полскитѣ си занятия и да искарватъ отъ тѣхъ хлѣбътъ си. Трѣбва най-сетнѣ да се улучшатъ срѣдствата за пренасяние на земнитѣ произведения, каквото изнасяннето имъ да става по́-лесно и по́-евтино, за да може да се конкурира съ другитѣ производителни центрове, гдето тѣзи срѣдства доставятъ на земледѣлческата индустрия всички удобства за продаване на земнитѣ произведения тамъ гдѣто цѣнитѣ сж по-добри. Никой нашъ бюджетъ не ще бжде добъръ, ако въ него не сж предвидени фондове за подобрѣнието и улеснението на земледѣлието у наший народъ.

Тука, мислимъ, му е мѣстото да спохенемъ на Народнитѣ Представители и за бѣженцитѣ наши братья, които отъ страхътъ на деспотическото правителство се принудихж да се простятъ съ нѣжнитѣ въспоминания на мѣстата си, да напустнатъ жилищата и имуществата си и да дойджтъ подъ придобита за тѣмнитѣ братья свобода да подслонятъ главитѣ си, макаръ и изложени на най-тѣжки лишения. Тѣзи наши братья заслуживатъ вниманието и грижата на Народнитѣ Събрания. Длъжность братска и человѣколюбиване е да ги подкрѣпимъ и да имъ доставимъ срѣдства за животъ. Думата ще бѣде сѣ туй за

да имъ се даде каквото да било милостиня, която непостига цѣльта си, а да имъ се достави сѫществена помощь за да могѫтъ да се заловятъ на работа, и отъ нея да искарватъ прехраната си, да исправятъ състоянието си. Длъжность патриотическа е още да се неоставятъ да загинатъ тѣзи наши братья; защото тѣ сѫ и тѣ ще бѫдѫтъ законнитѣ претенденти на останалитѣ подъ робство части отъ нашето отечество.

Другъ важенъ въпросъ за разглеждание въ народнитѣ Събрания трѣбва да бѫде опредѣлението ефектива на народната войска, нейното устройство и поддържание. При разглеждванието на този въпросъ, Народнитѣ представители трѣбва добрѣ да се проникнѫтъ въ нашето положение, въ опасноститѣ отъ които се окружаваме и да доставятъ достаточна сила за предвардване отъ случайности, които би били насочени противъ интереситѣ и правата ни. Станѫлитѣ неприятелски покушения въ Сѣверна и Южна България за възстание противъ сѫществующий сега порядъкъ и въ сѫщето време противъ придобититѣ ни права трѣбва да ни послужатъ за урокъ и да ни кажатъ какво трѣбва да правимъ за напредъ. Възможностьта за повторение на тѣзи опитвания ни налага да имами сила достатъчна да ги смаже въ самото имъ начало, за да не се оставятъ да земѫтъ нѣкои опасни за отечеството ни размѣри. Освѣнъ това неокончателното рѣшение на народнитѣ сѫдбини, отъ една страна, и възможностьта за появяване на неожидани нови политически събития, отъ друга, най-повелително налагатъ да бѫдемъ всякога на щрѣкъ, да имами като на военна нога не сáмо войската си, но и приготвеното за дѣйствие народ-

но опълчение. Затова ний исками отъ депутатитѣ въ Народнитѣ Събрания да бѫдѫтъ колкото се може по̀щедри въ опредѣлението ефектива на двѣтѣ български войски. Ако нашитѣ срѣдства би ни въспрепятствували нѣщо въ това, длъжни сми да направимъ всяка възможна жертва за да поддържимъ потрѣбната военна сила, Това особенно изискваме отъ депутатитѣ на Южна-България, гдѣто нашето положение е повече изложено на опасности. Отъ тѣхъ изисквами да направятъ всички възможни икономии за да поддържатъ, ако не повече, поне настоящий ефективъ на милицията ни, за растурянието на която враговетѣ ѝ непрестанно работятъ. Тѣмъ пада длъжностьта още да поискатъ да се тури най-строгъ порядъкъ въ управлението на тѫзи областна сила и да се неоставя да се располагѫтъ съ нея кой какъ ще, или както се диктуватъ отъ Цариградъ,

Като стана дума за милицията въ Южна-България, азъ немогѫ да не призовѫ вниманието на Областното Събрание и врьху жандармерията въ тѫзи страна. Всякой който е по̀-отблизо изучавалъ това тѣло видѣлъ е че сегашната организация на това тѣло недава ползи съотвѣтствующи на жертвитѣ които принася страната за неговото поддържание. Тукъ сѫ допустнати излишни разноски, безполезни постове, които непоставихѫ жандармерийското тѣло въ по̀-високо положение, а станѫха са̀мо въ тяжесть на Областьта. Желателно е този въпросъ да се разиска въ Областното Събрание и да изврьши то, до колкото е компетентно, нуждното за преобразованието на туй тѣло по такъвъ начинъ, щото съ по̀-малко расходи да се направи то по̀-полезно за страната. Ако даже

слабитѣ срѣдства би изискали нѣкои икономии въ Милицията, то предпочтателно ще бѫде да направимъ тѣзи икономии въ Жандармерията, дѣто тѣ немогѫтъ да имѫтъ таквизъ слѣдствия, каквито би имали въ Милицията.

Заслужва да се напомни на българскитѣ депутати въ Народнитѣ Събрания и това, че тѣ трѣбва строго да бдятъ за защитата на народнитѣ ни интереси и права. Тѫзи бдителность се изисква да бѫде още по-голѣма въ Южна-България, гдѣто нашитѣ интереси се повече преслѣдватъ. Тъй не са́мо въ въпросътъ за пощитѣ и телеграфитѣ депутатитѣ на Южна-България трѣбва категорически да отблъснѫтъ притязанията на Портата, но тѣ трѣбва да отблъскатъ и най-малкото посѣгание къмъ придобититѣ ни права, освятени отъ Статута. Длъжность е даже на Областното Събрание да даде да се разбере, гдѣто трѣбва, че народътъ не ще остави да се тъпчатъ интерессите на мѣстото му, нито ще допусти нѣкакво ограничение въ малкитѣ правдини на които е преклонилъ глава за сега. Каса е ли се въобще до нѣкой жизненъ въпросъ, до нѣкое отъ освятенитѣ ни права, Народнитѣ Представители трѣбва смѣло да се опълчаватъ за защитата имъ. Другояче тѣ неоправдаватъ довѣрието за което ги е удостоилъ народа.

Друго важно питание е консолидирането на новий порядъкъ въ двѣтѣ Българии и създаването на правителства силни. Като казвами силни правителства, ний неразбирами съ това правителства, които би могли да налагатъ произвола си на народа, когото тѣ управляватъ. Таквизъ правителства немогѫтъ да сѫществуватъ при конституционното поло-

жение на Сѣверна и Южна България. А разбирами правителства силни нравственно, правителства съ авторитетъ и репутация не са́мо предъ народа си, но и предъ инностранний свѣтъ предъ самитѣ наши врагове, правителства поддържани навсѣкждѣ отъ народната воля. Нашиий неприятель тлѣе изъ день въ день все повече и повече, той ще пропадне самъ по себе. Но затова ний трѣбва да уягчимъ новото си привилегировано положение, да сми приготвени да защитимъ своето си когато му дойде времето и тъй да постигнемъ желанното си. Оттамъ ний посрѣщнахми съ най-голѣма жалость борбата, която се развивъ младото наше Княжество и то особенно въ настоящата твърдѣ критическа за насъ година. Ний не сме противници на борбата за начала. Таквазъ борба е естественно явление у всяко конституционно общество; тя е животъ, потикъ къмъ напрѣдъкъ, стража за разумно управление и за уважение на общественното мнѣние. Са́мо ний желаяхми тѣзи борби да се появятъ у насъ по-кжсно, догдѣто да обезпечимъ още повече новото си положение и да се научимъ какъ да водимъ тѣзи борби. Понеже и тжзи борба нашитѣ Българе водятъ по сжщий начинъ както и всяка предишна, т. е. за да преодолѣе едната страна тя не се стжписва предъ никакви срѣдства и често жертвува общий интересъ са́мо да си отмъсти на противната страна, то отъ нея немогжтъ да произлѣзжтъ освѣнь лоши слѣдствия за насъ и за нашето бждще. Тя истощава силитѣ и отнема времето на двѣтѣ противни страни съ едни праздни гонения, отъ което страда народний интересъ. Тъй догдѣто министерството употрѣблява времето си въ

оправдание на себе предъ всичко казано противъ него, а опозицията употрѣблява всичкитѣ си усилия за да го свали, явно е че неможе нито отъ едната, нито отъ другата страна да се поработи нѣщо за въпиющитѣ нужди на отечеството, за рѣшението на общенародната ни задача. Ето защо ний скърбимъ за раздѣлението на народа въ Княжеството на два противоположни лагера, нѣщо което доволно намалява нравствената тяжесть на Княжеството. Но затова повече достойни за осѫждание се показватъ нашитѣ сегашни министри, които въ много случаи, за да некажемъ и навсѫдѣ, поискахѫ да наложатъ волята си и тъй се отстранихѫ а негдѣ и потъпкахѫ Конституцията на Княжеството, на която тѣ трѣбваше да бѫдѫтъ най-строгитѣ защитници, като по този начинъ докарахѫ борбата да земе такъвъ ожесточенъ видъ. Таквозъ поведение не се търпи въ никоя конституционна държава, та естественно бѣше да се нетърпи и въ нашето Княжество колкото младо и да бѣше то. Народътъ възстана и твърдѣ справедливо противъ министерството и се съедини съ неговитѣ противници и съперници и зе да работи за свалянието му. Както и да било, обаче, на Народното Събрание принадлѣжи да тури край на тѫзи борба. Неговото veto нетрѣбва да оставя вече нито правителството, нито народътъ да подаватъ поводъ за такъвъ антагонизмъ, когато тѣхъ очакватъ много грамадни трудове за устройството на отечеството и за довършвание на народното дѣло. Ако настоящето министерство незаслужва довѣрието на народа, Народното Събрание може да поиска свалянието му и замѣняванието му съ друго ново тъй

щото дѣйствията на Правителството и на народа като си гармонизиратъ да могѫтъ да бѫдѫтъ оправени къмъ приготвюванието на едно по́-честито бѫдѫще не са̀мо за Българетѣ въ Княжеството, но и за цѣлий народъ. Ако ли Народното Събрание неумѣе да тури край на тѫзи ожесточена борба, то ще излѣе са́мо масло въ огъня и сърдцето потреперва отъ ужаснитѣ слѣдствия, които могѫтъ да произлѣзѫтъ отъ това. Нашето Княжество може да се осѫди да тлѣе въ едно незавидно положение като Гърция вслѣдствие на неразбранщинитѣ си, като Испания вслѣдствие на междуособията, които могѫтъ твърдѣ лесно да възникнѫтъ отъ по́-нататашното развитие на настоящата борба, а завѣтнитѣ наши стрѣмления да се опропастятъ. Ний можемъ до нѣгдѣ да сми песнмисти въ това; но наша длъжность, мисля, е всякога да предварвами злото, защото: post factum consilium nullum.

Но най-главното и послѣдне нѣщо врьху което искамъ да призовѫ вниманието на нашитѣ депутати е, че въ своитѣ разисквания тѣ нетрѣбва да забравятъ всенародната наша цѣль и съ рѣшенията които земѫтъ прямо или косвенно да улѣсняватъ и ускоряватъ постигането на тѫзи цѣль. Камарата на Сѣверна България може съ пълна свобода да разисква и рѣшява врьху мѣркитѣ, които трѣбва да се земѫтъ, за пълното освобождение на народа и съединението му въ едно политическо тѣло. Камарата на Южна-България макаръ и не свободна въ разисквания та си и въ исказвание на чувствата си по този предмѣтъ, все може да подспомогне за рѣшението на нашата задача, било като неоставя да се потъп-

кватъ интересить ни въ тѫзи область, било съ стрѣмлението за развитие на даденитѣ ни права, било съ подкрѣпление на учрежденията съ които можемъ и настоящитѣ си права да запазимъ и за бѫдѫщитѣ да дѣйствуваме.

Тѣзи сѫ, Народни Депутати, главнитѣ въпроси, които съзнахъ за нуждно да подложя на вниманието Ви въ идущитѣ Народни законодателни Събрания. Тѣзи Народни Събрания отварятъ нова ера, ера парламентарна въ политический нашъ животъ, и ний очакваме да видимъ отъ тѣхъ справедливото рѣшение не сáмо на тукъ показанитѣ въпроси, но и на всички деликати задачи които народътъ имъ е повѣрилъ.

3-ий Августъ 1879.

ПИСМО X.

До Българскитѣ Народни Учители.

Първата ми дума къмъ Васъ, български учители, неможе да бѫде освѣнь дума на благодарность, дума на сърдечна признателность за патриотическитѣ Ви услуги принесени въ възраждането на нашия народъ! Никой неможе отказа трудоветѣ Ви полагани за свѣстяването на тлѣющийтъ въ невѣжество и робство български народъ, нито мѫкитѣ Ви претърпѣни отъ това. Вѣрни на изпращането си да ползувате съ знанията си и съ способноститѣ си отечеството, Вий неограничавахте благородната си дѣятелность сáмо въ тѣснитѣ стѣни на училищото, а я простирахте широко и извънъ — изъ самата народна

масса. Не се задоволявахте само съ въспитанието на повѣренното Ви младо поколение, а се старахте още да посадите въ срѣдцата на всички Българе нови начала, новъ духъ, нови стрѣмления, и тъй да укрѣпите въ тѣхъ съзнанието въ нуждата за просвѣщение и свобода. Ний невидѣхми народни предприятия гдѣто да неучаствувате и да небждете, тъй да кажемъ, душята на тѣзи предприятия; невидѣхми дружество съставено съ народна цѣль, гдѣто да небждете членове. Вий бѣхте доблестни ратници въ борбата за религиозната независимость на народа. Въ Васъ намирахж прибѣжище и трудоветѣ за придобиване политческа свобода. Въ Васъ срѣщахж подрьжка революционнитѣ движения даже и въ най-опаснитѣ времена, когато тиранинътъ се е мжчилъ съ ножътъ и вжжето да затрие у българина всяка мисль за възстание противъ неограничената му власть, и когато вмѣсто помощь Вий се преслѣдвахте и издавахте отъ самитѣ изроди на родътъ си. Вий нещастнитѣ пълняхте тъмнитѣ тъмници, Вий заселвахте и обливахте съ сълзи далечнитѣ чужди страни, Вий най-много висяхте по въздигнатитѣ отъ тирански рж-цѣ бѣсилници. Но слава и честь Вамъ, поборници на свѣтлината и свободата! Вий сте испълнили най-священъ дългъ къмъ отечеството и идущитѣ поколения иджтъ да увѣнчѣятъ съ лаври трудоветѣ и жертвитѣ Ви. За Васъ, вѣрвамъ, неможе да бжде по-висока отъ идеалната тжзи награда, гдѣто съ очитѣ си можете да видете плодоветѣ на доблестната си дѣятелность. Но длъжность на народа е да оцѣни сторенитѣ Ви услуги въ пълната имъ стойность и да ги исплати поне съ признателность.

Азъ считамъ обаче не пó-малко важна просвѣтената Ви дѣятелность и за напрѣдъ, като предстои да се довърши и почнѫтото дѣло на нашето освобождение. Самото Ваше послание — да просвѣщавате народа — е отъ естество да гони робството и слѣдователно, да подспомага за рѣшението на задачата ни. Знайте, че да се распространява просвѣщението то е да се распространява свободата, както и да се прѣчи на успѣха на наукитѣ, на общенародното образование, то е да се нападне свободата въ нейний источникъ. Просвѣщението е за свободата туй каквото е тьмината за деспотизма. Дайте на единъ поробенъ народъ наука и образование, ако искате да го видите по-скоро освободенъ отъ веригитѣ на робството. Защото съ распространение на просвѣщението расте и съзнанието въ потрѣбата за независимъ политически животъ. Колкото повече се развива и просвѣщава единъ народъ, толкозъ повече чувствува тяжестьта на чуждото владичество и се старае да се освободи отъ него. Тѫзи истина познавѫтъ даже и тираискитѣ правителства и затова гледѫтъ да дьржѫтъ въ невѣжество поробенитѣ си народи. Прочее въ настаналата нова епоха за нашиий народъ девизътъ Ви трѣбва да бѫде пакъ: *съ просвѣта къмъ свобода.*

Ваша длъжность е, Г-да народни учители, да развиете сега съ още по-голѣма енергия дѣятелностьта си за умственото развитие на единородцитѣ си, като заедно съ това имъ вдѫхвате любовьта къмъ отечеството, готовностьта да жертвуватъ всичко за придобиваиие на свободата си. Въсползувайте се отъ новий порядъкъ на работитѣ въ отечеството Ви, отъ пó-голѣмата или пó-малка свобода дадена на наро-

да, отъ подпорката която нашето правителство е готово всякой часъ да Ви даде, и обърнѣте най-сериозно внимание върху училищата и върху жаждущата за умственна храна младежь въ тѣхъ. Тукъ вашитѣ занятия сѫ особенно важни и достойни за внимание, понеже се касае до възпитанието на младото поколѣние — источника на свѣжитѣ народни сили — къмъ което трѣбва всякога съ най-голѣмо уважение да се отнасами. Проповѣдайте високо отъ катедритѣ си нашето историческо минѫло и настоящето ни, дайте на младото поколѣние да оцѣни само сегашното положение на народа, да познае враговетѣ ни, да разбере какво го чака когато стѫпи въ общественний животъ, и въ кипящето въ сили и енергия младо срьдце, възбудѣте духа на патриотизма, духа на свободата, духа на самозащитата. Запишѣте дълбоко въ крѣхкото още туй сьрдце че трѣбва нищо да се непожали за искупуванието политическата свобода и единството на народа. Помнѣте че тъй отхранената младежь не ще се задоволи съ настоящата наша ограничена свобода, неще търпи да стои съ сгърнати рѫцѣ, когато повечето отъ братията ѝ пѫшкатъ още подъ ярема на робството. Тя не ще знае раболѣствия предъ агата, нито страхъ отъ гѫжвата му, та съ най-голѣма рѣшителность ще отива да мрѣ за защитата и свободата на отечеството. Тогава можели да бѫде по-важна, по-полезотворна и по-възвишенна дѣятелность отъ тѫзи гдѣто да приготвювашъ просвѣтени синове на народа, полезни граждани, храбри защитници на отечеството и на неговитѣ скѫпи интереси.

Ний бихми желали обаче, щото проповѣдитѣ Ви за сегашното незавидно положение на народа,

за опастностите съ които е свързано това положение и за борбата която има да извършимъ, за да се освободимъ отъ него, да се неограничаватъ сàмо въ повѣренното Ви за възпитание младо поколѣние, но да се распространява изъ цѣлий народъ. Тъй Вий би испълнили още една длъжность къмъ отечеството, ако въ свободното си време, въ празднични и недѣлни дни, можете въ видъ на публични лекции, на популярни сказки, да развивате този народенъ въпросъ и да подготовлявате народа за трудоветѣ и жертвитѣ, които трѣбва да понесе за неговото рѣшение. Освѣнъ това, възползувани отъ достжпа който имате между всичкитѣ классове на народа, Вий можете на всякадѣ и всякога да го освѣтлявате въ народнитѣ нужди, да го насьрдчавате, да го подбуждате да дѣйствува, да му дадете осязателно да разбере че отъ распокжсването ни чака опропастяванье, а отъ съединението ни — осигурено и славно бждще. Това на драго сърдце вършѣте гдѣто и да живѣете, въ градъ или село.

Въ епохата на многогодишната ни борба за церковна независимость, Вий преимущественно отваряхте и поддържахте читалища, разни дружества и общеполезни учреждения, чрезъ което по единъ или по други начинъ способствувахте за подкрѣплението на народа въ тая борба и за сполуката му въ нея. Въ настоящата ни по-тяжка борба за политическата независимость и единството на народа, нуждата отъ дружества е още по-чуствителна. Затова вджхнѣте още повече духа на сдружаването, съдѣйствувайте за съставянието на разни благодѣтелни комитети и общества, съ които може се улесни рѣшението на

народната задача. Ний проповѣдвами и настоявами много за съставянието на таквизъ дружества, защото сми напълно увѣрени въ грамадниттѣ ползи които могжтъ да ни докаратъ въ дѣлото. Наша длъжность е да съставимъ още и таквизъ дружества, които да могжтъ да парализирватъ дѣйствията на комитетитѣ и обществата, съставлявани отъ нашитѣ врагове за съсипвание на всяко наше предприятие, за препятствие въ постиганието на нашитѣ желания. Тамъ гдѣто Гъркътъ отвори дружество или пропаганда за погьрчванието на нашитѣ братья, тамъ нека въ нашето дружество за защита на българщината срѣщне достойний си противникъ. Тамъ гдѣто кръвопиецътъ турчинъ организува комитетъ за кланье на българетѣ, или за повдигание глава противъ българското правителство, или за отнимание на придобититѣ ни правдини, тамъ нека осуети плановетѣ си въ съпротивлението на противопоставений му български комитетъ.

Основанъ, г-да български учители, на тъй бляскаво доказанний Ви патриотизмъ, азъ нѣмамъ никакво сжмнѣние че Вий, отъ която България и да бждете, на радо сърдце ще принесете на отечественото дѣло не само ползитѣ, които произлизатъ отъ испълнението на Вашитѣ длъжности, но и всички въобще услуги които сте въ състояние да направите. Азъ зная, че Вий неможете да стоите равнодушни, кагато гласътъ на отечеството Ви вика на помощь, че сте готови да жертвувате и трудъ, и спокойствие и частни ползи, щомъ се касае до народенъ въпросъ. Тъй сте правили въ най-тяжкитѣ дни на робството ни, тъй, вѣрвами, ще дѣйствувате и сега при дне-

шията придобита свобода, като покажете още по-голѣма ревность, енергия и постоянство въ преслѣдване на цѣльта. А колкото се отнася до тебе, нещастний българский учителю, въ още по-нещастната отъ тебе страна, гдѣто тиранинътъ е още въ силата си, гдѣто неговий произволъ е законътъ, гдѣто езикътъ на свободното говорение е свързанъ, ако друго неможе се направи, то поне старай се да просвѣщаваш еднородцитѣ си, между които се намѣрваш, учи ги на езика имъ, вдъхвай имъ да познаватъ народностьта и вѣрата си, гледай да не станѫтъ жертва на враговетѣ, и знай че съ това испълнявашь една висока длъжность къмъ отечеството.

4-й Августъ 1879 г.

ПИСМО XI.

До Българскитѣ майки и изобщо до Българкитѣ.

Може-би да се намѣрятъ измежду насъ таквизъ хора, а че въ туй число и сами жени, които да мислятъ че жената вънъ отъ семейнитѣ длъжности нѣма друго по-високо назначение, че деликатата ѝ натура не ѝ позволява да зема участие въ велики дѣла, въ народни въпроси, че за нея е запазено само хубавото, изящното и легкото, а всичко по-трудно, по-възвишенно е оставено на мѫжътъ. Не тъй обаче гледамъ азъ на Вашето назначение, мили еднородки! Азъ зная че жената играе въ человѣческитѣ общества роль отъ

първостьпеннитѣ; азъ зная че тя зема значителенъ дѣлъ въ приготвюванието щастието и благоденствието на народа комуто принадлѣжи. Азъ зная че жената е била твърдѣ плодна въ много народни предприятия Азъ зная че просвѣтени, достойни и патриотки майки немогжтъ да даджтъ невѣжи, недостойни и неродолюбиви синове на отечеството. Азъ зная най-послѣ че за да поставимъ единъ народъ на желаемата висота въ каквото и да било отношение, трѣбва понапредъ да му дадешъ достойнитѣ за това майки. Майката е която туря основата на въспитанието на рожбитѣ си Отъ нея зависи да посади въ крѣхкото още сърдце началата на нравственостьта, на добродѣтельта и на патриотизма; отъ нея зависи много за да има отечеството способни мжжье, отлични патриоти и храбри войници. Оттамъ азъ почитамъ твърдѣ високо значението Ви въ стрѣмленията на народа за придобиванието на своята политическа независимость, и съ настоящето си писмо ида да попрося вниманието Ви върху особеннитѣ длъжности които днешното наше положение Ви предлага за испълнение.

И най-напредъ български майки, отъ Васъ искам да развиете въ себе духа на патриотизма, който кара человѣка да поставя отечественнитѣ интереси по-горѣ отъ своитѣ и да ги защищава съ всяка жертва. Вий трѣбва да бждете отъ душа и отъ сърдце патриотки, да не щадите нищо, нито даже кръвьта на синоветѣ и братята си когато се касае до защитата на отечеството. За съвършенното ни освобождение отъ чуздото владичество и за въздигането на една естественна Българска държава, изи-

скватъ се храбри войници, герои за бойното поле. Отхранванието на тѣзи герои принадлежи Вамъ; отъ Васъ чака отечеството да ги получи когато му потрѣбватъ. А това се постига когато Вий, сами въодушевявани отъ най-горещъ патриотизмъ, вдѫхните на синоветѣ си още отъ малки любовь къмъ отечеството, когато запалите въ младото имъ още сърдце огъня на юначеството и самопожьртвованието и ги научите да се небоятъ отъ смьртьта. Затова намѣсто глупавото досега плашение невинниитѣ си рожби съ чалмата на турчина и съ „мълчи, турчина иди,“ Вий трѣбва отъ самата имъ още люлка да имъ вдѫхвате неострашимость отъ тази чалма и отъ куфата глава която стои подъ нея. Вмѣсто всяка друга благословия пожелавайте имъ тази, щото тѣ геройски да умрѫтъ за свободата на народа си, ако го изиска нуждата, сами на драго сърдце пращайте синоветѣ си въ редоветѣ на народната войска или на военнитѣ обучения. Нека бѫде срамъ за онази нечуствителна майка която гледа да отбие сина си отъ военната повинность. Таквази майка нежелае доброто на отечеството си; тя е достойна за осѫждание и за всеобщо презрѣние. Нека бѫдѫтъ тоже не достойни за родителската Ви обичь и милость онѣзи Ваши синове, които би се страхували и избѣгвали отъ марсовитѣ полета. Най-послѣ, като сестритѣ си черногорки, когато давате пушката на любезний си войникъ, закълнѣте го че той ще предпочете да умрѣ отколкото да я остави недостойно.

Има примѣри вече които оправдаватъ фактътъ, че и Ваший народъ е способенъ да роди геройски и достойни за слава жени, че и отъ Васъ може да

произлѣзе нѣкоя българска Жанна д'Аркъ. Не ще ли бѫде за похвала и народна гордость, ако подъ знамето за свободата на отечеството се намѣрятъ и доблестни души отъ красния Вашъ полъ? Но и ако на самия театръ на бойното поле не би се намѣрило мѣсто за Васъ, то близу до този театръ стои широко поле за Вашата благотворна дѣятелность. Подаванието братска помощь на страждущитѣ тамъ ратници, облегчението на тѣхнитѣ рани, попечението за тѣхъ въ опаснитѣ за живота имъ минути, — всичко това сѫ дѣла святи, дѣла отъ най-високъ патриотизмъ. Съ рѣшаванието си да вземете върху си испълнението на таквизъ благородни и человѣколюбиви длъжности Вие се поставяте тоже въ реда на ратницитѣ за народната свобода. И наистина на бойното поле Вий съ лѣкаритѣ сте за войската почти толкова необходими, колкото сѫ необходими куршумитѣ и гюллетата.

Оттова ний съ сърдечно удоволствие бихми посрѣщнали всяко Ваше предприятие, което би имало за цѣль помагание на страждущитѣ наши братья на бойното поле. Съ радость бихми поздравили появяванието въ нашето отечество на „сестри на милосердието" произлѣзли отъ срѣдата на нашитѣ еднородки, както и съставянието на общества принадлежащи на „Червений Кръстъ." За поддържанието тѣзи послѣдинтѣ общества никой Българинъ нетрѣбва да откаже доброволната си помощь каквато и да била тя. Принесената за тѣхъ милостиня е истинска милостиня; тя стои нó-горѣ отъ всякой хаджилѫкъ, отъ всяка Свята Гора или мънастирь. Ако Вий съ готовность се рѣшите да служите въ обществото на

„милосердитѣ сестри,“ ще препоржчате високо предъ свѣта и себе и народа си, като покажете че и българката цѣни свободата на народа си и че знае даже да се жертвува за нея. А за да снабдите народа си съ многополезното туй общество, не се изисква отъ Васъ друго освѣнъ желанието да служите на това поприще и рѣшението да го испълните Въ такъвъ случай изявѣте желанието си на правителството, настойте да Ви се отвори негдѣ практическа школа, гдѣто да си набавите необходимитѣ затова елементарни познания, и работата е свършена. По този начинъ нашитѣ войски не слѣдъ дълго време ще бждѫтъ честити да имѫтъ отъ рода си сестри на милосердието, готови да имъ притекѫтъ на помощь въ време на нужда. Нашето правителство отъ своя страна неможе освѣнъ да похвали благородното Ви намѣрение и да побърза по-скоро да го осѫществи. Примѣръ отъ такъвъ родъ дѣятелность вземѣте отъ русскитѣ сестри на милосердието и се старайте на пълно да ги подражавате. Вий сами съ очитѣ си видѣхте съ каква самоотверженность тѣзи благородни души оставятъ отечеството и всичко мило и драго, впущатъ се въ далечни страни, слѣдватъ съ най-голѣма енергия бойнитѣ полета и сѫ навсякадѣ до главата на болния и ранения войникъ, комуто и като на свое чедо помагатъ и слугуватъ. А когато войникътъ намира таквозъ съчувствие въ своитѣ си, нему е драго да се сражава въ редоветѣ срѣщу неприятеля и нему се свиди даже ако и смьртьта го намѣри на бойното поле.

Припомнямъ си тукъ още единъ достопохвалемъ примѣръ отъ патриотизмъ у Русскинитѣ и азъ не-

мога да го непрепоржчамъ на вниманието на нашитѣ Българки. Въ време на войната предприета за нашето освобождение, благородни Русски госпожи се зарѣкоха да не турятъ на гърба си никакви скжпоцѣнни дрѣхи, нито украшения, догдѣто трае войната, а да се облѣкатъ въ просто облѣкло и икономисанитѣ отъ това пари да подарятъ за облѣгчение състоянието на ранени и болни солдати. Ще се откажете ли Вие родолюбиви Българки, да подражаете таквизъ славни примѣри отъ доброволни пожертвувания? Ако Русската патриотка счита време за испитвание, бѣда за отечеството, една война на всичкото ѝ господарство, та се старае да му бжде полезна до колкото силитѣ ѝ допрещаватъ, то може ли да бжде пó-голѣмо испитвание, пó-голѣма криза за Вашето отечество отъ това гдѣто предстоящата борба трѣбва да рѣши въпросътъ за неговий животъ или смрьть? Ако патриотката Русскиня се неотказва да принася предъ отечественний жертвенникъ помощитѣ си, каквито и да били тѣ, когато господарството на народа ѝ е толкова велико, богато, силно снабдено съ всичко що му е потрѣбно, то какво остава Вамъ, когато малкото наше и младо господарство се лишява почти отъ всичко? Не! Не! Драги и любезни еднородки! Вий трѣбва да покажете още пó-голѣми примѣри отъ самоотверженность и доброволни пожертвувания. Туй което благороднитѣ Ви сестри Русскини се заричатъ да неправятъ дордѣ трае една война, Вий се зарѣчете да го неправите дордѣ се освободи напълно цѣлото Ви отечество. Хвьрлѣте отъ себе всички украшения, всички излишни труфила, и спестенитѣ по този начинъ пари употрѣбѣте за общена-

родната цѣль. Немислѣте че сѫ ничтожни тѣзи помощи, и че неможе нищо да се свърши съ тѣхъ. Отъ таквизь малки помощи, отъ послѣднята копѣйка на сиромаха, се поддържатъ горѣспоменѫтитѣ благодѣтелни общества на „Червений Крьстъ" а всѣки види колко сѫ грамадни срѣдствата съ които располагатъ тѣ и ползитѣ които принасятъ. Малката помощь давана на времето си и добрѣ спестявана неусѣтно нараства и докарва голѣми ползи, когато стане нуждно да се употрѣби.

Какви високи и святи длъжности посочихъ и на Вашата дѣятелность, драги еднородки! Отъ казаното ми нестава ли явно че Вий можете да бѫдете твърдѣ полезни на народа въ борбата му за окончателното рѣшение на въпроса за неговата политическа независимость и единство? Вземѣте прочее праведний си дѣлъ въ тѫзи борба и, като чада на сѫщето отечество, на което щастието е и Ваше щастие, на радо сърдце принесѣте своитѣ заслуги въ народното дѣло. Така ще повдигнете репутацията на благородния Вашъ полъ не сѫмо предъ обществото отъ което сте часть, но и предъ цѣлий образованъ свѣтъ.

5-ий Августъ 1879 г.

ПИСМО XII.

До Българската войска.

Неоспоримъ е фактътъ че подвигитѣ извършени отъ Българското опълчение въ миналата война, както и успѣхитѣ показани отъ младата наша на-

родна войска, въ военното искуство, подѣйствуваха твърдѣ силно на чуждестранната публика и я накарахъ да си състави по-друго понятие за насъ и за нашето политическо бъдъще. Славни Русски военачалници които се намѣрихъ на чело на нашето опълчение въ време на военнитѣ дѣйствия неможахъ да намѣрятъ думи какъ да искажятъ предъ Царя-Освободителя подвигитѣ на Българскитѣ юнаци и не веднажь бѣлѣжихъ, че считятъ за гордость гдѣто могятъ да предводителствуватъ ратници-львове. Иностранни компетентни съдии, които се случавахъ на обученията, маневритѣ и парадитѣ на младата Българска войска, учудвахъ се на направенитѣ ѝ въ твърдѣ късо време успѣхи, на дисциплината, стройностьта и искусното ѝ държание подъ оръжието, и не се стѣсняваха да исповѣдятъ, че тѣ виждятъ въ нея не шестмѣсечни или едногодишни новобранци, а стари солдати.

За наше щастие бѣше, Български войници, гдѣто поне на едно малко число наши братья се падна случай да испитятъ силата си въ сраженията на бойнитѣ полета. Това най-краснорѣчиво доказва предъ свѣта, че военний духъ не е угаснялъ у наший народъ и слѣдъ петвековното негово робство, че храбростьта на старитѣ ни прадѣди живѣе още въ тѣхнитѣ потомци. Тѣхното юначество показано въ ужастнитѣ битви порази не са́мо тия които му бѣхъ очевидни свидѣтели, но и всички що чувахъ за него. То даде да разбере и самийтъ нашъ тиранинъ, че тойзи народъ е готовъ съ кръвьта си да искупи своята свобода и че е вече изгубенъ за него. То запали въ всяко мъжко Българско срьдце желанието ко-

га по скоро ще може да опита щастието си на оружието. И не е ли наистина достоенъ за похвала и подражение тоя геронизмъ, гдѣто 4—5 хиляди Български ратници събарятъ цѣли Османски полчища? На ли шепа Български юнаци подъ Стара-Загора три дни се държяхж предъ многобройната Сюлейманова армия и се оттѣглихж слѣдъ като покрихж Старо-Загорскитѣ полета съ хиляди неприятелски трупове? На ли шепа Български юнаци защитиха най-геройски шипченский проходъ отъ сжщата Сюлейманова армия, като 4 дни и 4 нощи, гладни и жъдни нехвърлихж пушката отъ ржка, като при свършването на патронитѣ си тѣ се бихж и съ камьнье, и като непрестанахж даже когато Балканската атмосфера вмерисана и наситена отъ испаренията на тлѣющитѣ грамади неприятелски трупове имъ казваше «доволно»? На ли пакъ шепа Български юнаци презъ най-лошето време на зимата минжхж Балкана отъ къмъ Зелено-Дърво, презъ пжтеки отъ които врагътъ мислилъ че нито заякъ минува, разбихж неприятеля при Шейново и като львове се нахвьргахж на укрѣпенитѣ негови позиции при политѣ на Балкана, гдѣто заедно съ братьята си Русси заробихж цѣлата тамъ Турска армия, съ всичкитѣ ѝ топове, муниции и провизии? Таквизъ юнашки подвиги сж въ състояние да извършжтъ сàмо ония, които чувствувжтъ нуждата за свобода, които знаятъ да се жертвуватъ за тжзи свобода и у които пламти огньтъ на отмъщението за едно полвинь тисящелѣтно иго.

А таквизъ трѣбва и да бжджтъ синоветѣ на България, защото за да постигне тя предупредѣленото си назначение трѣбва да се наблѣга на своя-

та сила, на мишцитѣ на собственнитѣ си чеда. Затова колкото по-голѣма и по-добрѣ организирувана сила може да приготви тя, толкова пó-скоро и пó-лесно може да се види освободена отъ всяка чужда власть. Не се отнемжтъ и потъпкватъ политическитѣ права и свободата на онзи народъ, който располага съ една войска готова всякога да ги защити. Даже въ най-образованнитѣ и велики дьржави войската е единственната гаранция за неприкосвеностьта на тѣхната независимость и на собственнитѣ имъ интереси. Нуждата прочее да имами и ний една добрѣ устроена войска е повече отъ повелителна, най-вече при сегашнето ни положение, когато народната ни сждба не е още окончателно рѣшена и когато отъ всички страни сме заобиколени отъ неприятели. Тжзи войска трѣбва да организира и поддьржи народа съ каквито и да било жьртви. Тя трѣбва да се постави на висотата на положението си, като се напрази достойна да отговори на тѣжкитѣ свои длъжности. Тя трѣбва да владѣе изискванитѣ качества и знания за една добра войска. Защото днесь благополучнийтъ исходъ въ една война независи сáмо отъ дѣйствието на грубата разрушителна материя и отъ количеството на войската, но зависи още отъ количеството на знанията и искуствата съ които располага една войска. Двѣтѣ велики войни на послѣднето десятолѣтие даватъ за това най-добри доказателства.

Не е нужда да се расправя и Вамъ Български войници, какво чака отъ Васъ отечеството. По-добрѣ отъ всѣкиго знаете че Вий сте повикани да защитявате придобитата свобода на една часть отъ народа

и да извоюваме, когато му дойде времето, свободата на другата по-голѣма часть, която неправдата остави да пжшка още подъ гнѣта на чуждо владичество. Нищо по-тяжко, но въ сжщето време и по-свято, отъ испълнението на войнишкитѣ длъжности, за щото се касае съ цѣната на живота си да бранишъ отечеството и неговитѣ интереса Ний сми напълно увѣрени че за васъ сега нѣма по-драго нѣщо отъ колкото да служите на отечественното оржжие за свободата на народа си. Петь векове сж откакъ Вий неможяхте да се посвятите на туй спасително за народа служение. Петь вѣка сж откакъ Вий се правяхте недостойни да носите каквото и да било оржжие. Но сега хвала и благодарение на Царя-Освободителя, Вий можете и съ оржжието да се ползувате и военнитѣ си знамена колкото щѣте да развѣвате.

За да можете обаче да отговорите напълно на назначението си, Вий сте длъжни да си набавите всичко що е потрѣбно за една добра и достойна за уважение войска. Нежалѣте ни трудъ, ни време за да усвоите, както трѣбва, военното искуство. Съ радость тичайте на полетата гдѣто ставатъ обученията Ви и гледайте да се усъвършенствувате въ тѣхъ. Развивайте се въ сили и мжжество, укрѣпявайте се въ войнишкий духъ. Научете се на най-строга дисциплина, защото дисциплината е единъ сжществениъ елементъ за доброто устройство и за успѣха на една войска въ мирно и военно време. Почитайте началницитѣ си, испълнявайте най-строго заповѣдитѣ имъ и дълбоко запечатвайте въ памятьта си всичко що Ви тѣ учатъ. Въ свободното си отъ занятия време гледайте по всякой възможенъ Вамъ начинъ

да си набавите поне по практически пжть необходимитѣ елементарни познания съ които войникътъ ста ва пó-вѣщъ въ дѣлото си.

Тукъ не малки трудове чакатъ и военнитѣ начелници, като начнемъ отъ най-горний до най-долний чинъ. Тѣ трѣбва да посвятятъ всичкото си внимание, всичкитѣ си грижи за доброто устройство и за унапредванието на управляемитѣ имъ части. Тѣ сж длъжни, освѣнь обучението войскитѣ си на оржжието, да се стараятъ и за тѣхното повдигание въ нравственно отношение. Тѣ сж длъжни да ги събиратъ въ свободното имъ време и да имъ проповѣдватъ предлѣжащето народно дѣло, за да се проникне отъ него всяко войнишко сърдце; защото колкото е пó-дълбоко съзнанието на войската въ дѣлото за което е повикана да се бори, толкозъ е пó-голѣма рѣшителностьта ѝ на бойното поле. Тѣ трѣбва още да запознаватъ частитѣ си съ отечественната история, съ мѣстната география, и въобще да хранятъ патриотический имъ духъ съ сгодната за него умственна храна. Правителството и народътъ отъ своя страна имжтъ за длъжность да удовлетворяватъ материялнитѣ потрѣби на войската, да я снабдятъ съ всичкитѣ ѝ принадлежности и да доставятъ срѣдствата за поддържанието ѝ.

Приготвени тъй, Български войници, вий ще бждете въ състояние да посрѣщните достойно неприятеля, който би нагазилъ хубавото Ви отечество или би посѣгналъ на неговитѣ права. При това ако немогжтъ се удовлетвори резонитѣ наши желания по миренъ начинъ, ако обстоятелствата принудятъ народа да си извоюва пълнитѣ свои права съ силата

на оржжието, то въ Васъ ще намѣри потрѣбнийтъ за това елементъ, пъленъ съ жизненни сили и вѣщъ въ дѣлото си. Тогава затржби ли тржбата, развѣйте гордо знамената си, запѣйте громко юнашкитѣ си пѣсни и съ свойственната Вамъ храбрость впуснѣте се въ неприятелскитѣ редове, които бихж се намѣрили противъ Васъ. Незабравяйте тогава, че нѣма по-славна смрьть отъ смрьтьта принесена на бойното поле за идеята на независимъ политически животъ и за защитата на отечеството, та не се бойте отъ нея, а съ радость я посрѣщайте. Тжзи е смрьтьта, която отличява благородството на человѣческата натура и която никога не се забравя. Падналитѣ на бойното поле герои чякатъ памятници на безсмрьтна слава, а възвьрналитѣ се отъ тамъ побѣдители чякатъ лаврови вѣнци. Ето защо за истинский войникъ, който обичя отечеството си, който знае че се бие за свободата и интереситѣ на народа си, бойното поле е удоволствие и ако го намѣри смрьтьта тамъ, той на драго сьрдце я посрѣща като знае че е испълнилъ отечественний си дългъ. *Народъ, който незнае да мрь за свободата си, не е достоенъ и да я има.* Това трѣбва да има предъ очи всякой Български войникъ.

Ако обрьщамъ тѣзи си думи къмъ нашитѣ войници, азъ нежѣлая да ги ограничявамъ са́мо въ кржга на тѣзи, които по длъжность се намиратъ сега подъ военната повинность, а искамъ да се чуятъ и запомнятъ отъ всички Българе, които могжтъ да послужятъ на отечеството съ оржжие. Неведнаждь сме го казали че нашето положение изисква щото всѣки Българинъ, който може да управлява оржжието да стане войникъ. Това ни се налага още отъ

съображението на туй обстоятелство че, при едно по-радикално опредѣление на работите въ Востокъ, само нашата сила е която може да накара да се земѫтъ въ уважение народнитѣ ни интереси. Отъ тамъ пакъ препоржчвами распространението на гимнастическитѣ общества, посѣщението на военнитѣ обучения, каквото всѣки здравъ и читавъ Българинъ да се приучи на оржжието и на военното искуство и, когато гласътъ на отечеството го повика, да бѫде готовъ да му послужи. На задължителнитѣ и опитни наши войници пада длъжностьта да развиятъ тукъ най-жива дѣятелность за обученията на народа въ военното дѣло.

Въ заключение на писмото си немогѫ да неотправя нѣколко думи особенно къмъ българскитѣ войници отъ тъй нарѣченната „Източна Румелия.“ Не е да незнаете, любезни братья, че отъ безцвѣтното положение на хубавата тѫзи страна по която сѫ текли, а може и още да текѫтъ потоци человѣческа кръвь, се въсползувахѫ най-много чужди за народностьта ни и безъ заслужено довѣрие личности, които въ нашитѣ нещастия намѣрихѫ да удовлетворяватъ користолюбивий си и спекулативенъ духъ. Днесь множество цариградски вагабонти и шарлатани намѣрватъ достѫпъ въ разнитѣ административни постове, а най-много въ Вашата милиция. Тѣ се нарочно испращатъ тукъ отъ нашитѣ неприятели за да съсипятъ порядъка, който братьята русси съ толкова жертви можахѫ да въстановятъ, и тъй да вкаратъ пакъ въ тѫзи толкова пострадала страна умразната власть на азиятското правителство. А като знаятъ че Вий сте единственната гаранция за тър-

жественно припознатитѣ правдини на Областьта, залогътъ за пó-нататъшната ѝ свобода, тѣ обьрнжхж всичкото си внимание за растуряването на Вашата примѣрна преди нѣколко време по дисциплина и устройство милиция. Вий видѣхте и не безъ душевно прискърбие какъ се извадихж отъ служба славнитѣ Ваши първи Командири русси, които Ви обичахж като чеда и немислехж за друго освѣнъ за доброто и напредъка Ви. Вий видѣхте какъ се гонятъ българскитѣ пó-опитни офицери, които желаятъ искренно да служатъ на отечеството и се постоянно замѣняватъ съ чужденци, които нито язикътъ Ви знаятъ, нито за отечеството Ви се интересуватъ. Вий видѣхте наконецъ съ най-голѣмо докачение на военната честь, че офицерски погони и саби се окачихж на лаккеи, прости занаятчии и даже на лустраджии, и то сáмо да фигуриратъ хора въ милицията или жандармерията и да истощаватъ бѣднитѣ срѣдства на страната. Началникътъ*) Вашъ, който не се показва въ нищо пó-доленъ отъ турски паша, захванж произволно да расформирува частитѣ Ви и въобще тъй се распорежда каквото да растури коренно тжзи мѣстна сила. Съ тжзи цѣль той е начнжлъ и Васъ направо да льсти да напустните военното поприще, като Ви кара ту жандарми да се записвате, ту уволнение да искате за неправилното Ви ужь земание подъ военната повинность или по причина на болѣсть и пр. Но Вий, български войници, не се ма-

(* Когато пишахми горнитѣ редове, съ удоволствие чухми извѣстието за свалянието отъ служба на Началника за който е въпросъ тукъ. Давно новоназначеннийтъ оправдае нашитѣ надѣжди за доброто на страната и исправи капиталнитѣ погрѣшки на предшественника си.

мѣте да напущате редоветѣ си за таквизъ умисленно нрьскани праздни залъгалки. Невѣрвайте че ще бѫде нó-добрѣ за Васъ да служите въ жандармерията, гдѣто щѣли сте да бѫдете свободни и съ заплата; защото преминуванието Ви въ жандармерията ще има за слѣдствие намаляванието, а може-би и растуряниeто на милицията. Не забравайте че милицията е която прѣчи въ очитѣ на нашитѣ недоброжелатели, а не жандармерията: защото въ тѫзи послѣдната службата е наемна и могѫтъ лесно да се-исключватъ отъ нея всички нижни чинове, даже и безъ причина; но не е тъй и съ милицията, гдѣто службата е обязателна. Отваряйте си добрѣ очитѣ въ всичко що се касае до Васъ и до Вашата сѫдба. Неставайте слѣпо орѫдие на злонамѣренни за страната Ви чужди планове и интриги. Ненапущайте служениeто си на отечественото орѫжие, ако даже и препятствия да срѣщнете за това. Сами се въспротивѣте на растуряннето на хубавата Ваша войска и докажѣте че Вамъ не е дотегнало да служите на отечеството. Бѫдѣте готови всякога да защитите толкозъ скѫпо придобититѣ ограничени права и свобода на страната и да дѣйствувате за тѣхното развитие. Ако видите че нѣкаква опастность угрожава отечествениитѣ интереси, че неприятель би посѣгналъ на отстѫпенитѣ правдини на народа, то по гласътъ и сигнала на отечеството всички опълчѣте гѫрди за защитата на тѣзи правдини. Ако въ таквизъ минути би се намѣрили помежду Ви неискренни Вамъ началници, които би се осмѣлили да Ви предадѫтъ или пожертвуватъ въ полза на неприятеля, то таквизито нека въ Ваший

штикъ намѣрятъ наградата си. Защото ако е длъжность на войника да се жертвува подиръ словото на онзи свой началникъ, който е готовъ съ него заедно да мрѣ за отечественнитѣ интереси и който върви даже преди него срѣщу неприятелскитѣ куршуми, не пó-малко длъжность му е да се не остави да се пожертвува за полза на неприятеля и за вреда на отечеството отъ единъ началникъ, който неможе да му желае доброто. Тъй правятъ вѣрнитѣ пазители на отечественнитѣ интереси, тъй трѣбва да правите и Вий.

Приготвена българската войска както трѣбва за предстоящата борба и послѣдвана отъ народа преобърнжтъ въ едно истинско опълчение, ако обстоятелствата принудятъ нашиий славний Господарь да призове своя народъ съ силата на оржжието да извоюва политическитѣ си права, тогава цѣлий народъ ще може като единъ человѣкъ да се повдигне и да се намѣри подъ священното знаме. Твърдѣ е вѣроятно щото организованието сáмо на една достаточно народна сила да принуди неприятеля да отстжпи на желанията ни. Наша длъжность е обаче да сми приготвени за всяка случайность, па ако ни чака борба, всички съ радость да я посрѣщнемъ и давно бждемъ честити да видимъ пó-скоро крайтъ ѝ увѣнчанъ съ *пълна политическа свобода и единство за цѣлий българский народъ,* което всички отъ сърдце желаемъ.

8-й Августъ 1879 г.

ПИСМО XIII.

До Правителствата и Народа въ Сѣверна и Южна България.

Голѣмо заблуждение ще бѫде отъ наша страна, ако за постиганието на всежеланната ни цѣль ний се облѣгами сàмо на материялнитѣ си сили, а занемаримъ развитието на моралната оная сила, която нашето вѫтрѣшно устройство, нашето почитание на закона и правдата, нашето разумно отнасяние съ пó-слабитѣ отъ насъ, могѫтъ ни достави. Тѫзи сила ще бѫде могущественна подпорка на нашитѣ желания и може въ голѣма мѣра да дѣйствува за пълната сполука въ осѫществението имъ. Дѣйствително, ний трѣбва да бѫдемъ силни материално, за да можемъ достойно да посрѣщнемъ всяка случайность, която би ни сполѣтяла; но не пó-малко трѣбва да бѫдемъ силни и нравственно, за да можемъ да отблъснимъ претенциитѣ на нашитѣ неприятели и противници, да съборимъ мѫчнотиитѣ, които бихѫ ни повдигали въ извоюванието на народнитѣ ни права. Трѣбва да докарвами събитнята и логиката на нѣщата да говорятъ високо въ полза на нашитѣ интереси, а не да бѫдѫтъ въ противорѣчие съ тѣхъ. Трѣбва, когато удари часътъ за окончателното рѣшение на народнитѣ ни сѫдбини, да се намѣримъ тъй силни морално, толкозъ логични и лойялни, колкото и крѣпки при поискваннето па правата си, щото всяко опитвание за онеправдание въ правата ни да падне самò по себе. Затова съ настоящето си

писмо ний идемъ да препоржчями особенно на свободнитѣ наши братья и на двѣтѣ ни правителства да обьржтъ пристойното внимание върху нравственово уягчавание на народа както и върху срѣдстата, които сж отъ естество да ни докаратъ желанната морална сила.

Пьрвото нѣщо което може да се препоржчи въ туй отношение е распространението на народното образование и нравственото чрѣзъ него прераждание на нашиий народъ. Право е казалъ Н. Височество Българский Князь, че „на Българетѣ книгата е потрѣбна толкозъ колкото и сабята" Непростима погрѣш-ка ще бжде, ако за военното си организувание въ настоящето свое положение ний необьрнемъ сериозно внимание и върху въпроса за училищата и за народното образование. Образованието е сила за народа, който го притежява, сила която всякога трѣбва да се зема въ смѣтка. По-просвѣтенъ народъ, пó-силенъ и пó-разбраннъ защитникъ на интереситѣ и правата си. Нека незабравями, че колкото пó-високо стоимъ въ умственно отношение, толкозъ съ пó-високъ гласъ можемъ да изисквами удовлетворението на народнитѣ ни желания, колкото повече сми напреднжли въ образованието отъ съжителствующитѣ намъ меншества, толкозъ пó-силни ще бждемъ да ги завладѣемъ. При туй ний сми призовани отъ природата да съставимъ въ едно близко или далечно бждще една държава европейска, и тжзи държава въ насъ трѣбва да намѣри, въ епохата въ която се поражда, потрѣбнитѣ за сжществуванието си елементи, почвата въ която да намиратъ достжпъ цивилизацията и напрѣдъкътъ Чрезъ образованието най-послѣ ний ще се пригот-

вимъ да станемъ таквизъ, каквито нашето бѫдѫще политическо положение трѣбва да ни свари. Ний трѣбва да обърнемъ още голѣмо внимание и върху вѫтрѣшното си развитие изобщо, да туримъ всичкитѣ си работи въ порядъкъ, тъй щото и самото ни вѫтрѣшно положение да заслужва уважение отъ страна на всички ония, които съ добра или лоша цѣль слѣдватъ съ интересъ ходътъ на работитѣ въ отечеството ни.

Другъ достоенъ да повдигне нравственната сила на нашиий народъ предмѣтъ е раздаванието отъ страна на нашитѣ правителства на правосѫдието безъ различие на племе и вѣра, безпристрастното приспособление на законитѣ и оздравяванието на общето благоденствие. Подъ защитата на нашитѣ правителства и предъ строгостьта на законитѣ, животътъ, имотътъ на всичкитѣ безъ исключение подданици трѣбва да бѫдѫтъ еднакво обезпечени. Нашитѣ конституции трѣбва еднакво да оздравяватъ за всичкитѣ съжителствующи намъ народности свободата въ упражнението на гражданскитѣ и религиознитѣ имъ права. Са́мо у деспотическитѣ правителства могѫтъ да сѫществуватъ привилигировании, тъй да кажемъ, подданици; у тѣхъ са́мо се позволява на господствующето племе да оненправдава другитѣ съжителствующи племена, да потъпква правата, кои то тѣ като граждани и человѣци имѫтъ, и да имъ струпва на гърбътъ всички тяжести на държавата, а съотвѣствующитѣ на тѣзи тяжести права да присвоява са́мо за себе. Но и таквизъ правителства нѣмѫтъ трайно сѫществувание при съвременната цивилизация. Рано или късно правдата надвива и тѣ

загинватъ невъзвратно. Тъй видѣхми да става съ Турското правителство, което гледаше на своя народъ като пратенъ отъ небето да властвува, да събличя, да граби, а другитѣ си подданници считаше като предопредѣленни да бѫдѫтъ негови илоти, и за което законъ сѫществуваше са́мо тогава, когато се касаеше за защита на Мюсюлманина и за наказание на Християнина. Нашитѣ правителства обаче трѣбва строго да се пазятъ да не испадѫтъ въ погрѣшкитѣ на предшественницитѣ си. Трѣбва всѣкиму безъ разлика да се дава правото, и законътъ да бѫде тъй строгъ за Българина както и за другитѣ народности. Таквазъ линия на поведение къмъ другитѣ съжителствующи народи не ще каже отказвание отъ собственнитѣ наши интереси и права за защита на чуждитѣ; защото доброто разбиране на тѣзи интереси и права ни налага да бѫдемъ правосѫдни и справедливи къмъ всичкитѣ си безъ исключение съжители.

Ний препоржчвами и на свободнитѣ наши братья най-дружелюбни сношения, най-добро взаимно съгласие съ всичкитѣ съжителствующи тѣмъ народи и особенно съ турцитѣ. Нашето тукъ предложение може-би да се показва доволно странно. И наистина странно е да се препоржчва дружески сношения съ мѫчители, петвѣковното владичество на които невика освѣнъ за отмъщение на всяка стѫпка. Странно е да се изисква да показвашъ братска-нѣжность и любовь къмъ тѣзи които сѫ тя немилостиво угнетявали, грабили, горили, бѣсили клали, и обезчестявали. Но постиганието на всенароднитѣ ни желания, нравствената сила която едно добро живувание съ бившитѣ

ни владѣтели може да ни достави въ туй отношение, трѣбва да стоятъ по-горѣ отъ всяко чувство на не нависть къмъ тѣхъ, отъ всяко стрѣмление за отмьщение. Каквото и да било отмьщение отъ наша страна сега неможе друго да принесе освѣнъ едно удовлетворение на безполезна сантименталность, но то ще бѫде препятствие въ успѣхътъ на дѣлото ни. А за насъ най-голѣмото и най-страшно отмьщение, което можемъ да нанесемъ на всичкитѣ си врагове, трѣбва да бѫде постиганието на великата наша цѣль. Предъ видъ на тази цѣль ний трѣбва да затаимъ въ себе всички враждебни чувства, всяка умраза къмъ Турцитѣ и съ великодушието съ което истърпѣхми мѫкитѣ на едно жестоко робство отъ петь столѣтия, съ сѫщото туй великодушие да спрѣмъ у насъ всяко стрѣмление за преслѣдвания и отмьщения, макаръ и оправдаеми. Отъ този принципъ желаемъ да се проникнѫтъ всичкитѣ ни политици, всичкитѣ ни администратори, цѣлийтъ ни свободенъ народъ. Затова, споредъ насъ достойни сѫ за осѫждание онѣзи наши съотечественици, които търсятъ случаи да си отмьстятъ на Турци за сторени неправди и обиди. Низъкъ и вредителенъ е и оня патриотизъмъ, който води началото си въ подбуждения за преслѣдвание или каквото и да било угнѣтение на мирнитѣ турци. Да дръжимъ таквозъ направление ще рѣче да слѣдвами пѫтя на предшественницитѣ си. Но понеже еднаквитѣ причини немогатъ да иматъ освѣнъ еднакви слѣдствия, то и насъ неможе да ни послѣди освѣнъ сѫщата тѣхна участь. Тѣ се най-строго наказахѫ и наказватъ за сторенитѣ си погрѣшки съ съсипванието на голѣмата имъ дръжава. Това тѣхне

наказание нека ни служи за урокъ какъ да постжпвами и дѣйствувами, за да неопропастимъ и ний дѣлото си. Днесь турцитѣ сж слабитѣ, а ний силнитѣ. Наша длъжность е да ги знщищавами, да ги подкрѣпями, да имъ дадемъ свободата да живѣятъ като мирни и полезни граждане въ отечеството ни. Нека у насъ тѣ намѣрятъ онжзи законна защита за имота, честьта и живота си, онуй равенство предъ закона, каквито ний нѣмахми подъ тѣхното владичество. Нека най-послѣ отъ залагътъ си отдѣлями за да нахранимъ своитѣ прежди джеллати. Това ще бжде примѣръ отъ нечувано великодушие, достойно да очуди и тѣзи, които обичатъ да минуватъ за първи въ свѣта по великодушие и человѣколюбие. Таквозито отнасяние отъ наша страна къмъ по-слабитѣ отъ насъ ще направи да млъкнжтъ онѣзи, които твърдѣ много се грижятъ за малкото чужди народности, които пó-нататъшното ризвивание на политическото ни положение би подчинило па нашето господарство, на нашитѣ закони. То ще докаже че тѣзи народности ще благоденствуватъ въ една българска държава наравно съ българетѣ, а това ще принуди да се съгласятъ за въздиганието на тжзи държава и самитѣ нейни противници. Освѣнъ това завладѣванието на турский елементъ откъмъ страната ни, съ доброто ни къмъ него отнасяние може да помогне за отстранение на нѣкои опастности въ сегашното ни положение, както и за рѣшението въ наша полза на онѣзи заплетени въпроси, които пó-нататъшното ни политеческо развитие ще извади на зелената масса, и въ конто ний небихми могли да расчитвами на болшинство. Думата е за онѣзи спорни предѣли

на отечеството ни, въ опредѣлението на които нашата сполука безъ поддържката на умирающий може да стане сѫмнителна. Времето за рѣшенията на такъвизъ въпроси наистина не е близско, но не е и толкозъ далечно колкото можемъ да си го представями. Политическитѣ събития сега зрѣятъ съ забѣлѣжителна бързина и ний не само незнаемъ какво ни носи едно десетолѣтие, но незнаемъ даже съ какво ще ни се представи всяка новонаступающа година. Затова и трѣбва да дѣйствувами тъй, щото събитията да ни заварватъ всякога силни предъ правото си. Но ако ний съ не благоразумни постѫпки, съ нѣкои обиди или притѣснения на съжителитѣ си Турци неможемъ да ги привлѣчемъ камъ страната си, тогава не само ще се лишимъ отъ една нравственна сила въ дѣлото си, но още ще рискувами успѣхътъ на сегашното си привилегированно положение. Защото при ненавистьта на дипломатитѣ къмъ бѫдѫщего на нашето отечество, като славянско, доволно е да се притури и нѣкое наше неблагоразумие, и самитѣ дипломати да настоятъ за вкарвание на гарнизони въ Южна България и за въспрепятствие въ постиганието на цѣльта ни. При това нека най-послѣ незабравями, че съчувствието е всякога откъмъ страната на пó-слабнятъ, и че всяка наша неправда или жестокость къмъ слабитѣ днесь Турци ще повдига въ образований свѣтъ сѫщото негодование къмъ насъ и нашето правителство, каквото тѣхнитѣ жестокости надъ насъ повдигахѫ срѣщу правителството имъ и тѣхъ.

Отъ казанното ни се вижда че нравствената сила е единъ потрѣбенъ елементъ, единъ важенъ факторь за

честитото рѣшение на въпроса за политическата независимость единство на народа. Нравственното ни развитие трѣбва прочее да върви въ параллелъ съ материалното ни развитие. Силни нравственно, силни вещественно, ний нетрѣбва да се боимъ за логическото бѫдѫще на отечеството ни. Тогава настанатъ ли обстоятелствата, въ които природата ще може да завладѣе правото си, и нашитѣ желания се испълнени, нашата политическа независимость придобита и цѣлийтъ ни народъ прибранъ подъ единъ господарь и подъ една самостоятелна българска държава. Нека Богъ ни помогне да дочаками по́-скоро това.

15-й Августъ 1879 г.

КРАЙ.

Типографически погрѣшки.

На стр.	редъ	вмѣсто	чети:
13	23	потрѣбни улучшения	*потрѣбнитѣ улучшения*
—	26	защото само	*защото главно*
40	33	повторенъ цѣлъ редътъ та не трѣбва да се чете.	
41	13	Симпатиито	*Симпатиитѣ*
60	15	И тѣ духовни	*И тѣ бѣхѫ духовни пастири*
63	20	съединителната	*съединителний*
65	22	и единство на	*и единството на*
68	9	го орение	*говорение*
—	32	средства съ които	*средствата, съ които*
69	29	събрание на	*събирание на*
76	4	атрибутитѣ	*атрибуциитѣ*
—	27	оставятъ	*ставатъ*
77	4	Диванавътъ	*Диван тъ*
—	17	да се отавя	*да се оставя*
—	23	и прѣчки	*и прѣчка*
78	1	на мѣстото си	*на мѣстото си,*
—	31	на земяна	*на земята*
80	27	бита за тѣхнитѣ	*битата за тѣхнитѣ*